

LJUBLJANSKI ZVON

MESEČNIK ZA
KNJIŽEVNOST
IN PROSVETO

LETNIK XXXIV.

ŠTEV. 9.

SEPTEMBER 1914

Vsebina septembrskega zvezka:

1. K. Dolenc: <i>Jesenska romanca</i>	393
2. Ivan Albreht: <i>Jesen. — Mesto. — Trenotek</i>	393
3. Milan Pugelj: <i>Reza tega ne razume</i>	395
4. Vilko Mazi: <i>Custoza-Solferino. (Konec.)</i>	405
5. Dr. V. Korun: <i>Stara Meta</i>	416
6. Ivan Petrovič: <i>V temi</i>	421
7. Ivan Lah: <i>Roman o gospe Ani in študentu Avgreliju. (Konec.)</i>	428
8. Književna poročila	437

Kaj. Ogrizek: *Pugelj, Mimo ciljev.* — Dr. Zober: *Hrvatska mlada lirika* — Jurjevski: *Pajsi ieromonah, Istorija slavěnobolgarskaja (1762).*

„Ljubljanski zvon“

izhaja v zvezkih po enkrat na mesec ter stane na leto 9 K 20 h, pol leta 4 K 60 h,
četrt leta 2 K 30 h, za vse neavstrijske dežele po 11 K 20 h na leto.

===== Posamezni zvezki se dobivajo po 80 h. =====

Izdajatelj in odgovorni urednik: Valentin Kopitar.

Upravištvu v „Narodni tiskarni“ v Ljubljani, Knafflova ulica št. 5.

Lastnina in tisk „Narodne tiskarne“ v Ljubljani.

K. Dolenc:

Jesenska romanca.

Nebo krvavi, pod njim gozd rumeni,
na polju zadnje silje zori,
na drevju sadje se rdeči —
po polju gre kmet, sam s seboj govori:

„Ko sem te oral, v črne brazde sejal,
o zemljica - mati, pa sem se bal,
da dobra tako boš, hvaležna tako,
da z glavnico vrneš obresti mi sto?

Pa sem se bal, pa sem trepetal:
Li nisem ji preveč zaupal in dal?
A ti si mati, ki vedno skrbi,
a ti si mati, ki stotero rodi.

O hvala ti, zemljica, hvala ti!“
In kmetu vse lice se smeji,
in staro oko mu plamti in žari
kot takrat, ko k dragi v snuboke so šli . . .

Ivan Albreht:

Jesen.

Poglej, dekle, kako je zbežal čas:
prostrana polja spe pokojno
in meni črtajo se gube že v obraz.

Nekoč sem sanje klel — in zdaj jih ni,
in cvetja ni, dehtečega opojno;
kot sence spremljajo me boli in skrbi.

Mesto.

Po ulicah tesnih se plazi greh
iz kraja v kraj, v oči, v srce.
In sence beže za njim, pred njim
in sence padajo vanj.

Po ulicah dolgih odmeva smeh,
na licih izžetih in v srcih žge
in sence zdivjane se v njem tope.

Iz ulic pijanih se oglasi:
potrka na okno, zabode v oči;
do jutra vabi, do dne preži
in kliče in čaka.

Trenotek.

Tak plovem v svet, oblak, ki ž njim besni vihar.
Oko ne vidi in srce ne čuti,
le včasih zabobni mi na uho
kot jekla silnega udar.

In sam, tak trpko sam!
V obraz se mi reže svetovi
kot da zbesneli so vragovi,
kot da zdivjali so grobovi,
da me objamejo, požro.

In misel sama v sebi se zapleta,
v meglenu brezobličnost gine svet.

Milan Pugelj:

Reza tega ne razume.

Glediški tajnik je bil poročen. To ga pa ni oviralo, da bi ne zahajal pogostoma na svojo roko v žensko družbo. Zadnje čase mu je ugajalo v stanovanju postarne subrete, gospodične Kordinove, ki stanuje v prvem nadstropju jako elegantne hiše. Trg, kjer stoji hiša, ne kaže posebno prometnega lica in je zaradi pokoja zelo prijeten.

Igralka ima pri sebi mlado služkinjo, svojo šestletno hčerko in sorodnico Rezo. Sama ne govori s človekom, dokler si ni uredila toalete. Njena soba je kakor oficina čarodeja. Na vsaki steni visi po dvoje in več zrcal, med okni stoji veliko zrcalo, nad umivalno mizo se sveti veliko zrcalo in na stropu nad posteljo je pribito podolgovato zrcalo z brušenimi robovi. Po mizicah, omaricah in mizah in omarah stoje lončki, večji in manjši, krtače in krtačice, bele in rožnate krpe, škatljice vseh barv in vseh velikosti in na podolgovatih krožnikih tube z mazili kakor pri slikarjih oljnate barve.

Če popoldne kdo potrka, se vse razvesele: gospodarica, ki ji pravijo mater Alma, Reza, ki je dobila priimek soror, in mala drobna Olgica, ki se je drži domače ime „mravljincek“.

— Ho, vzklikne mater Alma, Peterlin prihaja.

In vse odšume v vežo, se postavijo po vrsti ob steni, primejo z levico zadaj za domače halje, jih zaokrožijo in stisnejo k nogam, a z desnicami po vojaško salutirajo.

Reza ima konservatorij in živi sicer v Pragi, kjer poučuje na neki šoli klavir in petje. Stara je okoli petindvajset let. Spada med tiste ženske, ki so za človeka brez pomena, dokler ž njimi ne govori. Ni lepa in ni grda. Na moškega more učinkovati šele takrat, kadar ž njim občuje. Vse je odvisno od njenega družabnega postopanja, od njene figure nič.

Gospod Peterlin stopa po veži malomarno, v suknji in s cilindrom na glavi in se ne ozre na domačice, ki stoje v običajni pozi in salutirajo. V predsobi odloži suknjo, cilindar in palico, in ko hoče suknjo obesiti, skoči vanjo Reza, a za cilindrom zagrabi Olgica in vtakne vanj svojo drobno plavolaso glavico.

Mater Alma ga prime za desnico in mu jo obrne tako, da se obesi nanjo z levico. Odpelje ga v sobo in posadi na divan. Kliče ga s hrvatsko končnico: Kako, tajniče? Da si mi zdrav, tajniče!

Zmenita se za vino, za rdeče, črno ali belo, in služkinja ga gre iskat. Med tem prideta Reza in Olgica brez suknje in brez cilindra. Olgica pleza po materi, zdaj po kolenih, zdaj po ramah, Reza sede na drugo stran tajnika in prične se zabava. Pripovedujejo si najprej novosti dneva in pridenejo k vsaki komentar. Potem pove tajnik najnovejši dovtip, ki je po navadi precej pikanten. Ko se mater Alma in soror Reza nasmejeta, poljubi mater Alma Olgico glasno cmokaje in reče usmiljeno: Ubogi mravljinček, vsega te bodo pohujšali!

A mravljinček se ne zmeni ne za dovtip, ne za opomnjo materino in pleza iz naročja za vrat. Jaha s prijaznim otroškim obrazkom, z drobnimi ročicami se drži matere za čelo, a tenke nožice z dolgimi rjavimi nogavicami in z rjavimi šlapicami moli daleč naprej.

Med tem prinese služkinja vina. Gospoda trka in obnavlja bratovščine. Peterlin daje prednost materi Almi in ne ve se, ali zato, ker mu je bolj pri srcu, ali zato, ker je gospodinja. Olgica zadremlje v naročju, a gospoda leze skupaj in se nazadnje tišči z ramami in drži z rokami. Gospod je sijajne volje. Enkrat poljubi lice, sence ali lase Reze, enkrat matere Alme. Reza se ozre večkrat po strani nanj in takoj nato pritisne čelo na njegovo lice, ker se ji zdi v svoji dobri volji in šegavosti nenavadno lep in prikupen. Obraz mu žari v neki sveži rjavi luči, zobje se mu svetijo izpod nevelikih črnih brk in čelo mu je visoko in jasno. Če mu napravi katera poklon, ga odbije z veselim sarkazmom, da odleti, kakor bi vrgel žogo ob steno. In ko mu šegavo pokaže mater Alma svojo nogo do kolena, se namrdne s kratkočasnim preudarkom.

— Za moj okus nekoliko preborno!

In vsi se smejejo, tudi mater Alma, dasi je nekoliko užaljena. —

Nekoč v nedeljo je prišla nenadoma neka ženska in jih zmotila. Subreta je morala k njej v sosednjo sobo in z Rezo sta ostala sama. Mračilo se je oprezno in počasi. Ker so visele preko okna goste zavese, je bilo v sobi še hitreje vse temno kakor zunaj. Omare, postelja, slike po stenah, drobne figurice po mizicah v kotih — vse je utonilo kakor v črni megli. Peterlinu so se jele ustavljati besede, kar je bilo nekaj izrednega. Mesto šale je silila vanj neka megla kakor tista, ki se je zdelo, da je zagrnila pohištvo. Iz tretje sobe se je čulo oddaljeno govorjenje. Služkinja je odprla vrata in rekla:

— Ali naj prinesem luč?

In oba sta se oglasila obenem, kakor da bi se bila tako dogovorila.

— Ne!

Reza je molčala. Sedela je sključena naprej, glavo povešeno na levo in roke v naročju. Peterlin je neprenehoma čutil v nosu vonj njenih rjavih las, mehkoben, lenoben, prijeten vonj, ki obveva in opreza ude kakor mlačen veter, pijan vonjave vročega rožnatega polja. Pretegnil se je, nagnil nazaj in gledal od strani Rezin život. Spominjal se je od prej temne rdečine njene obleke, o kateri se mu je zdelo, da se ji nenavadno prilega. Njen vrat mu je ugajal. Bil je bel in vitek ženski vrat z nenavadno lepim tilnikom. Prijel jo je naenkrat z roko, jo pritisnil k sebi in ji poljubil ta tilnik. Nato jo je nagnil nazaj in ji poljubil ustne. Pri tem je čutil neko posebno gibčnost in mehkobo njenega telesa, kakršne — si je domišljjal — do takrat še ni imel v svojih rokah. In dvignil jo je zopet nazaj in se nežno zagrizel v njen tilnik.

Reza je naenkrat dvignila glavo in se zravnala, kakor bi se prebudila.

— Kaj pa delava?

Peterlin ji ni odgovoril. Ko se je ozrla vanj, jo je poljubil na oko. Nagnil jo je nazaj in pritisnil svoja usta na njena. Tako sta mirovala dolgo.

Mater Alma je odprla na široko vrata in se oglasila.

— No, ta je lepa! Poljubujeta se, saj sem vedela. Nežka, daj luč!

Prišla je v sobo z Olgico, ki se je držala okoli vrata in ji visela po životu. Sedla je k njima in jih ogledovala. Čudila se je in dejala nekoliko pikro.

— Poglej jih! Izgledata kakor dva idealizirana poeta.

Luč jima je bila zoprna. Pekla ju je v oči in bilo je tudi, kakor bi izginila iz sobe vsa tista topla ubranost in bi postalo mrzlo kakor na jesenskem strnišču.

— No, ali se bosta kaj oživela? Pojdita, pojdita, oslička zaljubljena!

Vstala je, položila Olgico nekoliko trdo na posteljo, da je zajokala in ji zlezla nazaj za vrat. Odnese jo je s seboj v kuhinjo in se jezila tam nad Nežko, čemu spušča take babe v hišo, kadar imajo že itak obisk.

Peterlin pa je med tem zopet objel Rezo, jo nagnil nazaj in pritisnil svoja usta na njena. Ko je odhajal, mu je šla Reza odpirat. In med vežnimi vrati jo je poljubil na usta — dolgo in strastno.

Odšel je počasi po prazni ulici in si izmislil do doma najdaljšo pot. Hodil je nad eno uro in spotoma mu je bilo toplo in blago. Doma je šel tiho v svojo sobo in legel. Spal je sladko in zadovoljno.

II.

V kavarno je zahajal po kosilu, da je bral jutranje časopise, in zvečer po šesti uri, da je bral večerne. In po kosilu in po šesti uri je šla mimo kavarne Reza z Olgico ali s prijateljico ali tudi sama. Nasmejala sta se prijazno drug drugemu, in ta pozornost od njene strani mu je laskala. Enkrat jo je tudi dobil spotoma, ko je zavil v kavarno. Bila je sama.

— Kam? jo je vprašal, a Reza se je smejala z očmi, gledala vanj in zganila rami. To, kako je zaokročila pri tem ustne, mu je bilo še posebno všeč. Predlagal je izprehod ob reki, ki je tekla skozi mesto, in šla sta. Razkrila mu je spotoma vse: kdo je njen oče, kje je in tako naprej. Mati živi ločena, oče ima neko nesramno mlado žensko. Njeno življenje je neveselo. Ljubila je že večkrat, a vselej je bila nesrečna. Njena slabost tiči v tem, da je preodkritosrčna. Moški se pritožujejo, češ da so ženske hinavke, a njej se zdi, da žele sami hinavk. V Pragi, kamor se kmalu vrne, živi enolično. Čehov, s katerimi se je seznanila do zdaj, ni mogla ljubiti. Če jo obišče v Pragi, naj pride v nedeljo. Razkazala mu bo vse in ves dan ostane pri njem.

Prišla sta v gostilno na praznem koncu mesta in sedla v drugi prazni sobi za vrata. Dobila sta vina, in ko so utihnili v sosednji sobi koraki, se je sklonil Peterlin k njej in jo objel, tiščal k sebi in poljubljal v dolgih strastnih poljubih na usta. Če je kdo odprl vrata, je pripovedovala ona naprej in svalkala bele krušne drobtine.

— Pusti to, je dejal on, ker se mu je zdelo mečkanje belega kruha, ki je postajal pod prsti siv in nazadnje črn, neprimerno in neokusno.

Reza ga je hvaležno pogledala in postrgala drobtine z dlanjo pod mizo. Nato si je obrisala roke z robcem. Pravila je, da se ona več ne kapricira na takega prijatelja, ki bi jo poročil. Skromna je in srečna, če ji kaže simpatije človek, s katerim lahko in rada občuje.

Soba je imela bele stene in na njih je viselo par zelo majhnih črnih slik, menda fotografij domačih in sorodstva. Mize so bile belo pregrnjene in za neveliko štirioglato zrcalo z drobnim zlatim okvirjem so bile zataknjene velike bele rože iz papirja. Bil je ne- navadno svetlo in jasno.

Peterlin je resno mislil nato, da bi obiskal Rezo v Pragi. In dejal je odkritosrčno:

— Pripeljal bi se k vam, a z denarjem je vrag!

— Seveda . . . Veste, stanovanje vas ne bi nič veljalo. Stanovali bi pri meni, spali bi na zofi, ali če bi hoteli, tudi na postelji, potem bi spala jaz na zofi . . .

— E, e . . .

— Ljudje so lahko povsod — pošteni. Če spita dva vsak v svoji sobi ali v isti sobi . . . lahko se vedeta enako dostojno. Jaz bi rekla gospodinji, da se pripelje moj brat. Ali ste mi kaj podobni?

In ko sta vstala in plačala, ga je potegnila pred zrcalò.

— Slaba je. Nič mi niste podobni. Jaz ima podolgovat obraz, vi pa okroglega. Jaz držim spodnjo ustnico nekoliko preko zgornje, vi pa zgornjo preko spodnje.

— Nekaj sva si že podobna, saj sva oba človeka. In za gospodinjino utegne biti to dovolj.

Pet dni pozneje je prejel Peterlin od Reze pismo, kjer mu je pisala, da obiše zvečer gledišče — parter, vrsta deveta, sedež sedmi na levi — in da jo bo veselilo, če se snideta za par hipov. Prišel je sedet na prazen prostor za njenim hrbtom med prvim in drugim dejanjem. Opisoval je kratkočasno njena ušesa. Če se pogleda pri luči mimo njenega lica, pa zamrgoli majhnih belih dlačic, ki se premikajo druga mimo druge, kakor bi marširale. Njen nos je obrnjen nekoliko na levo plat, kar se pa tiče linije v profilu, ne dela skaze.

Po drugem dejanju — igrali so Puccinijevo „Madame Butterfly“ — sta odšla iz gledišča. On je žvižgal melodije, ki jih je ravnokar mimogrede poslušal, stiskal in skrival glavo v dvignjeni ovrtnik svršnika, kakor bi ga zeblo, in ji ponudil roko.

— Žejen sem, je rekel. Pojdiva na pivo.

Šla sta v krčmo, kjer je bilo mnogo pivcev. Od vseh miz so ju ogledovali. Reza je sedla tako, da jim je obrnila hrbet. Ona je pila vino, on pivo. Govorila sta malo in zdelo se je, kakor da bi poslušala druge ljudi. Ali tudi za te se nista brigala.

Iz gostilne sta šla v kavarno, kjer je igral preglasen orkester. Kdor se je hotel tam sporazumeti s svojim prijateljem, je moral kričati. Ni bilo odstavka, ki bi ga ne ponovili godci v fortissimu. Godli so na vso moč „Promisli, Mařenko“ iz „Prodane neveste“, in takrat se je Peterlin na glas, a nekoliko umetno smejal.

Ko sta šla iz kavarne, se je že nagibala noč, a njima se je zdelo, da sta komaj dobro stopila iz gledišča.

— Zdaj je spomlad, konec aprila . . . ta zrak, taka noč, to mi ugaja, je dejal on. Ali ne bi še malo pošetala?

— Da, je pritrdila ona in se obesila nanj.

Šla sta iz mesta proti drevoredu. Vse je bilo tiho, nikjer nikogar. Hiše so spale, dolge ulice in ceste tudi. Po drevoredu je kapala rosa od še golih vej in vejic, po katerih so čepeli popki brstja kakor orehi. Nebo je bilo polno zvezd in ščip je sijal iznad daljnega hriba, kakor bi nameraval tisti hip izginiti. Ozračje je bilo sveže in zdravo.

Prišla sta daleč v gozd do klopi. Peterlin je sedel in si posadil Rezo nežno in mehko na kolena. Sede je slekel svršnik in jo zavijal vanj, kakor bi se bavil z bolehnim otrokom.

— Ali te zebe, je vprašal in glas se mu je tresel.

— Ne . . . Kako!

Oklenila sta se drug drugega, vzdihnila sta nevede in nehote, svršnik je zdrknil med tem na tla, ne da bi kateri opazil. V poljubih nista mogla najti več dovolj slasti in potešenja za tisti veliki ogenj, ki se je vžgal v njunih telesih in zaplamtel nocoj kakor še nobenkrat ne.

Čez dolgo, ko se je širila že okrog siva in trezna jutranja svetloba, ko ni bilo več ne zvezd ne meseca, je rekla ona, sloneč z obrazom na njegovi rami.

— Jaz sem vedela, kaj bo . . . ko sva šla iz kavarne, sem vse vedela.

In to je pravila, kakor bi očitala nekaj žalostnega sama sebi in ne njemu.

— Pojdiva! je dejal pogumno Peterlin.

— Počakaj še majčkeno . . . poljubi me . . . tako . . . zdaj, če ti je prav!

Ko sta se poslavljala na koncu drevoreda, se je obešala ona nepretrogoma nanj in vzdihovala.

— Doma me bo Alma pikala . . .

— Saj res; že dolgo me ni bilo k vam. Jutri pridem!

— Ne, bolje je, da ne!

— Ohrani Bog te v cvetu, je zaklical naenkrat in ji stresel krepko roko. Okrenil se je in korakal veselo in moško po praznih trotoarjih. Žvižgal je nalahko in se vmes včasih posmejal samemu sebi.

— Ti si grd človek, je mrmral zadovoljno. Kaj pa delaš? Zopet si skočil čez ojnico!

Bil je veder in čil, kakor bi bil prestal neko nevarnost ali dovršil nalogo, ki bi jo bil moral izvršiti. Zdaj bi ostalo na enkrat vse za njim, kar je bilo nevarnega ali ukazanega, in on bi bil prost skrbi, zadovoljen in vesel.

— Končano je, končano je — je polglasno brenčal, kakor basist v operi.

Doma je odšel tiho v svojo sobo, se naglo slekel in zaspal. Zjutraj mu je pretela žena s kazalcem, a on se je zravnal pred njo, stopil s prsti desne noge postrani pred levo, držal pokonci peto, položil desno roko na srce, iztegnil levo v zrak in zadeklamiral:

— Jaz sem Rado Peterlin, tvoj verni Lohengrin!

V ohlapni spalni srajci z zavihanimi rokavi in zelenimi obšitki, v rumenih spodnjih hlačah, ki so se tesno oprijemale nog, kuštrav in nekoliko zapit je učinkoval jako kratkočasno.

III.

Že drugi dan je prejel v pisarni od Reze pismo. Pisala je, da gre popoldne daleč v predmestje po opravku. Ljubo bi ji bilo, če bi jo spremil. Sedel je takoj za mizo in ji odgovoril brez vzroka in pomisleka. „Ker mi je vsled nujnega posla nemogoče ugoditi Tvoji želji, Te prosim, da me oprostiš.“

Ko je čital po kosilu ali proti večeru naslednje dni v kavarni časopise, sedeč tik velikega svetlega okna, se mu je vsakokrat zadelo, da stoji nekdo zraven na trotoarju in ga gleda. Dvignil je glavo in videl Rezo. Pokimal ji je v pozdrav in se nasmehnil, a temu nasmehu ni manjkalo ironije. In zraven si je dejal v mislih:

— No, ta je lepa! Vedno mi gleda čez rame!

Drugič je oddaleč videl, da ga je čakala. Ozirala se je sem, ozirala tja, in ko ga je na križišču zagledala, je šla naravnost proti njemu. Ž njo je bila Olgica, in da bi se izognil pogovoru z Rezo, kateri bi se moral opravičevati, je govoril z otrokom. Pobožal je njena nežna lica in rekel:

— Kako je s tabo, mravljinček?

— Dobro, je rekla. Mama mi je kupila medveda, ki renči.

— Pa se ga ne bojiš!

— Ne! Saj ni živ. Pridite ga pogledat. Če je vam prav, ga vam tudi prinesem pokazat.

— No, to mi je ljubše! Prinesi ga!

— In vi, gospodična? Izgledate imenitno. Toda ... v pisarno moram.

In poklonil se je in naglo odšel.

Drugi dan sta prišli k njemu v pisarno z medvedom, velikim, rjavim in smešnim, ki je zarenčal, če ga je kdo nagnil naprej. Peterlin se je vljudno smehljaj, ali v mislih si je govoril pikro in nejevoljno:

— Vsako priliko izrabi, vsako priliko . . . in vse to tako vidno, tako namenoma. Na zadevi ni okusa . . . pusta ženska stvar, prehajajoča v neprijetnost.

Iz ročne torbice je privlekla Reza dve podolgovati sliki. Rekla je, da jih je prejela ravnokar od fotografa.

-- Mislim, da ni nobena posebno dobra, je dodala.

Peterlin je čutil, kaj pričakuje. Želi, da bi jo zaprosil za eno ali drugo, in tega ni maral napraviti.

— Obe sta jako dobri, je pohvalil, in gledal je njo in sliki. Pri tem je videl, da predstavljata sliki lepšo žensko, nego je ona. Krog ust ji je drhtela trpka poteza, ki ji je kazila ves obraz. Iz vseh kotov — iz oči, okoli ust, okoli nosu — je silila na dan neka posebna jezna žalost, ki se mu je zdela smešna. Njen nos, nagnjen nekoliko na levo plat, je bil brez izraza, dolg, pust in neskončno zapuščen, izgubljen, prazen in neumesten. Kadar je vzdihnila, se ji je napel vrat, ki je bil sam na sebi bolj moški nego ženski, in na njegovem vrhu je izginila majhna in neporocijonalna brada. Skrila se je pod kožo, kakor bi je sploh ne bilo, in od ust do izrezane bluze se je širila prazna dolgočasna in brezoblična plast vratu.

— To se motite, je dejal Peterlin, namreč . . . glede slik. Obe sta prav izborni. No, zdaj pokaži še ti, mravljinček, svoje. Daj sem medveda!

Vzel ga je v roke in nagibal naprej, da je porenčaval.

— Prav dobro, je rekel, prav dobro.

— Jaz — se je oglasila Reza s hripavim glasom — te dni odpotujem . . . v Prago.

— Tako, tako, je kimal in skoro ni mogel skriti veselejšega čustva, ki ga je naenkrat preplavilo.

— Prej se morava še vsekakor videti . . . za dalj časa, gospodična Reza.

— Da, prosim vas! Gotovo, kaj ne?

Odšli sta. — Na pisma, ki jih je dobival pozneje, sploh ni več odgovarjal. Čemu plačuje postreščke, si je mislil. Ali ji preostaja toliko denarja? In po mislih mu je brodil z neko jezo posebno to, da žive v življenju ljudje, ki ne znajo nobene stvari končati. Vse, kar jim pride pod roke, vlečejo v neskončnost. Ko vidijo, da je že davno pri kraju, slepe sami sebe, da bi ne videli. Čudni ljudje! Čar najlepših stvari je mnogokrat, če ne vedno, v njihovi kratkobi, konciznosti!

Natakar v kavarni mu je prinesel velik popirnat zavoj. Rekel je:

— To je dala neka gospodična za vas. Rekla je, da je perilo

— Dobro, dobro.

Peterlin je pri koncu nekoliko razvil in videl ogromen šop velikih strupeno-rumenih močvirnih rož.

— To naj znači ljubosumno ljubezen . . . Smešno, zoprno . . . Premislil je, zavil nazaj in dal natakarkju.

— Vržite, prosim vas, v stranišče!

Postalo mu je mučno. Ko je stopil v novo ulico, je gledal pozorno daleč naprej po ženskah, če bi ne opazil morda kje njenega slamnika, da bi se še pravočasno umaknil. V kavarni je sedel v skrite kote. Če je sedel pri oknu, ga je zagrnil. Koncem maja — bila je nedelja — je prišla k njemu na dom. Čital je neko dramo.

— Prosim, oprost, jaz odhajam . . . prišla sem, da se poslovim. Govorila je naglo. Ponudil ji je prostor na zofi.

— Vedela sem, da je vaša, tvoja . . . ne vem kako bi ti rekla —

— Kakor ti je laglje!

— Vedela sem, da je tvoja žena odpotovala . . . k staršem ali kam.

— K staršem, imaš prav. Za teden dni.

— Prišla sem, da izvem . . . Jaz sem jako nesrečna! Tebi je neprijetno, mučno, vem, a jaz, ne zameri, trpim, strašno trpim —

V sobi je bilo nekoliko mračno zaradi težkih temnordečih zaves, ki so zastirale od obeh strani skoro do srede okno. Po temnih stenah so se zamolklo svetlikali okviri slik in figure, ki so bile po slikah — se je zdelo — da gledajo in strme vse v Rezo, v neznancko, ki je niso vajene, in čakajo, kaj bo naredila. Tudi kipi in kipci na omarici nasproti zofi so zrl, vanjo. Posebno pozorno in smešno je škilil veliki Kitajec v pisani halji in rdeči kapi.

Rado je vstal, stopil k oknu in si stiskal nos. Nato je nenadoma trikrat kihnil.

— Ne norčuj se, ah . . . Kaj ti je?

— Nič, saj se ne norčujem. V nosu, čisto pri strani, mi raste neka brka. Če to izpulim, kihnem dvajsetkrat zapored.

Peterlin je zopet silovito kihnil. Dodal je z ihtečim glasom: Izpulil sem jo . . . po nesreči . . .

— Jaz nisem, je dejala ona s tresočim glasom, jaz nisem . . .

— Kaj nisi?

— Vlačuga, je zakričala in začela naglo in tiho jokati.

— Kdo to misli? Bog ne daj! Ti si dobra, poštena ženska. To stoji. Ti si predobra. Tvoja slabost je dobrot!

Počasi je ponehaval ihteti in iz torbe je privlekla moško pismo.

— Mnogi, je rekla slabotno, me žele, a jaz, jaz . . .

- Ti jih ne maraš!
- Dobri, boljši gospodje . . . tukaj . . .
- Jasno!
- Tukaj mi je pisal gospod dr. Bajt, profesor, mlad . . . zvedela sem, da bi me rad poročil.

Peterlin pogleda vanjo stoječ sredi sobe, tiščeč robec na nos in si misli: Za božjo voljo! Zopet nima popolnoma nič brade! Utopila se je v prostranem vratu. In na glas pravi:

- Dr. Bajt je simpatičen, poznam ga. Imeniten fant!
- Vidiš, ponuja se mi. Evo, njegovo pismo!
- Ljubi ga!
- Ne maram ga!
- Jasno!
- Kako to . . . jasno?
- Jasno, naravno!
- Ti si pa oženjen!
- Da!
- Nesrečno!
- Da!
- In me ne maraš!
- Da!

Oba umolkmeta, in podobe s slik in zlasti škilasti Kitajec — vsi gledajo vanjo, zadržujejo sapo in čakajo v tihem strahu, kaj bo naredila.

Peterlin gre do okna, se tam obrne in pravi:

— Midva sva doživela, kar je bilo nama namenjeno in kar je bilo obema prijetno. Jaz ne vem, kaj še zdaj hočeš!

Reza si grize spodnjo ustnico in mečka krčevito robec. Vstane naglo, iztegne desnico z nekoliko nazaj privihanimi prsti in mu jo odločno in moško ponudi.

- Zbogom torej!
- Imej se dobro!

Streseta si krepko roke, in Reza odide v tisti temnordeči obleki, v kateri mu je nekoč ugajala, in nekoliko sklonjena. Peterlin gre k oknu in gleda za njo po ulici. Iz njenih neodločnih ženskih korakov, iz njenih gibov in gub sije odsev temne, težke in rezke tragike, katere pravega vzroka ona ne razume in ne more izpredvideti.

Umakne se od okna, sede v naslanjač, vzame pričeto dramo in se pripravlja, da bi čital dalje.

— Zdaj je vendar konec, mrmra zadovoljno. Upajmo . . . konec je!

Vilko Mazi:

Custozza - Solferino.

(Konec.)

Ves jasen dan je svatovel tam zunaj nad gozdovi, ves pijan luči in toplote je mežikal proti solncu, ko sem se vozil čez Kras. Ta Kras s sivim, razglodanim kamenjem, je kakor morje okamenelih misli. Kdo bi se nadejal, da skriva tam na robu šiine vinograde in oljkine gaje in da se bo tam na ovinku naenkrat razgalilo živo morje!

Thalatta, thalatta! Kako bi vas ne pozdravil, šiine vode adrijske, svobodno razgrnjene od vzhoda do zahoda! Thalatta, thalatta, hrepenenje vseh hrepenenj! Pozdravljen ribič pod žoltim jadrom! Kako daleč si od mene in od vseh ljudi in od klavrnega življenja! Pod božje solnce si žvižgaš veselo arijo in z morjem dihaš svobodo; kdo bi se meril s tabo! —

Trst.

Nervozno vrvenje trgovskega mesta. Kolikor potov sem še stopil med to vrvenje, se mi je tožilo po svobodi, kakor da me je kdo uklenil v sirove okove. Na Molo S. Carlo sem moral pohiteti vsakokrat, da se mi je duša oddahnila. Tam so se mi predramile misli in pustil sem jih, da so odhitele za drobnimi jadrenicami, kakor tečejo otroci po livadi za pisanimi metulji - krilatci.

Opolnoči so odvezali „Almisso“ in vode so zašumele ob njenih bokih. Bila je divna vožnja tja v jasno, zvezdnato noč. Proti jutru so se pričeli vzdramljati tuji bregovi, iz megel so vstajali še pol zaspani in so gledali začudeno v rožnato luč, ki jih je oblivala skozi meglene koprene. Tam iz dalje se je luščil novi campanile sv. Marka, zmerom jasnejše so se črtale konture. Iz kabin so prihajali na krov radovedni pasažirji: mlade dame z elegantnimi kavalirji. Vsem se je poznala na licih in v očeh trudnost prečute noči. Morda so bili to novoporočeni pari, namenjeni na običajno ženitovansko potovanje prek mesta pravljic in čudežnih zgodb, kdo jih je poznal! Razlagali so kavalirji svojim družicam po kažipotu palače, ki so se drenjale tam v sprednjih vrstah, vsak v svojem jeziku so razlagali, ampak kažipoti so bili vsi nemški.

Benetke.

Historičnega bogastva je zares čuda nakopičenega v njih, a koliko pa je ljudi, ki bi romali sem res samo radi tega bogastva? Bore malo! Da je samo današnje lice tako vablivo, tega ne verujem.

Ljudje se love na pompozno reklamo, ki ji resnica ne seže niti do členkov. Res nekaj posebnega so te vodne ceste, večna povodenj, udomačena že in nepogrešljiva. Zlasti je nekaj posebnega Canal Grande, ta široki vodni korso. Tudi vitkost benečanskih palač je treba pohvaliti. Ampak nekaj res čudovitega in predražestnega je samo Markov forum in vse ono, kar mu daje značaj, vse od gizdave katedrale do skromnega golobčka, ki si pridobiš njegovo zaupanje za koruzno zrnce. Če preroma človek naposled še akademijo, je dobil zadosten vtis „kraljice morja“ in se lahko z mirno vestjo poslovi od nje in od zloglasnih komarjev, ki ne dajo romarju miru vso ljubo noč in od nič manj sitnih ciceronov, ki nadlegujejo tujca ves božji dan.

Večer je padal na laguno, ko se je premaknil vlak in zdrčal po dolgem mostu v pestre gornjeitalske poljane. Kakor daleč seže pogled, sama bujna ravan, kjer zibljejo lahni vetri debelačo in poljejo po trtah čudežni soki od murve do murve. Tupatam se vspne v dalji slok zvonik, kakor hrepenenje se dvigne, zaplamt v večernih sencah in utone brez sledu. Vlak je drvel svojo pot in se zarival v vedno gostejšo temo. Gigant je preskakoval reke in vlekel za sabo težke verige . . .

Verona.

Naspal sem se dobro in poceni in zato mi ni manjkalo razpoloženja, ko sem stopil zjutraj med živahne branjevce na Piazza Erbe.

Tistega Italijana vidim še danes, kako je znal na originalen način privabiti k svoji črni skrinjici cele trope radovednežev. Na stojalu skrinjice je imel pritrjeno nitko prav pri tleh, drugi konec pa je držal v desnici. Na nitki sta si stala nasproti dva pločevinasta možica, komaj pedenj velika, z nožicami se dotikajoča tal. Predstavljala sta dva atleta, pripravljena k borbi.

Ko je bila gruča že dosti velika, je pričel Italijan razlagati bistvo in pomen roko borbe. Brez oddiha je govoril in nikdar mu ni hotelo zmanjkati besed. Že samo poslušati ga je bilo užitek. Vmes je živahno gestikuliral z levico in neutrudno mežikal s črnimi očmi. Zdaj je potegnil in možica sta se sprijela. Začela sta se premetavati in zvijati kakor živa atleta. Zdaj je bil ta v zraku, zdaj oni, kakor je pač potegnil spretni prst. Vse naokoli je navdušeno sledilo roko borbi in naposled nagradilo zmagovalca Luigija s frenetičnim aplavzom. V tem pa je Italijan že odprl skrinjico in ponujal navzočim pripravó za rezanje stekla. Preskušal jo je na šipi, pa je res imenitno rezala, kakor je kdo hotel: ravno črto, lok, cel krog.

Stvar je bila jako poceni, zato je šla dobro v denar. Ko pa se je gruča iztrebila, morala sta atleta zopet privabiti novih gledalcev in kupcev. —

Verona je sicer majhno mesto, vendar hrani v sebi toliko zgodovinskih znamenitosti, da mora človek pohiteti, če jih misli obleteti v enem dnevu.

Kamor stopiš, govori sama historija: Piazza Erbe, Piazza dei Signori z vitko Loggio in Dantejevim spomenikom, sarkofagi Scaliđerjev pod milim nebom, arena . . .

Ob sarkofagu Mastina II. sem se pomudil precej dolgo. Gledal sem v duhu čistihlepnega Korzičana, ki mu še veličastvo smrti ni bilo nedotakljivo. Svoje dni, ko se je mudil v Veroni, je velel odvdigniti težki pokrov tega sarkofaga, da je lahko odvzel mrtvemu vitezu čelado, pa jo posadil na svojo glavo in opasal svoja ledja z njegovim mečem.

V starodavni areni so pripravljali tisti dan ogromni oder in kulise za „Aido“, ki so jo napovedovali ogromni plakati že v Trstu. Zelo žal mi je bilo, da nisem imel prilike videti tisoče ljudstva v „hiši Dietricha Bernskega“, kakor so spoštljivo nazivali areno germanski vojščaki v srednjem veku. Že prazen prostor napravlja mogočen vtis, kaj šele, če objema 29 tisoč ljudi!

V vseh časih je igrala „kraljica Adiže“ važno vlogo kot naravno križišče severa in juga z vzhodom in zahodom. Zato so tudi avstrijske vojske našle tu najizdatnejšo oporno točko. Masivno obzidje nad širokimi jarki priča še dandanes o nekdanji močni trdnjavi. Ponekod se zdaj že razdira ta historični spomenik, kar je prav obžalovanja vredno. Opazil sem to v neposredni bližini majestetične Sanmichelijeve „Porta Nuova“, ki vsled te estetične pregrehe mnogo izgublja na svoji lepoti.

Zopet sem se vozil po bujni ravnini med murvami, trto in debelačo. Toda jedva sem si ogledal živahno kramljajoče sopotnike v prostornem vagonu, že smo se ustavili ob 15 km, torej na cilju moje vožnje.

Villafranca.

Noben tujec ni izstopil. Dobil sem vtis, da so tu tujci, zlasti pa turisti zelo redke prikazni. Že pred kolodvorom me je obkolila cela gruča radovednežev, ko sem si potiskal suknič za nahrbtnik in si vihal rokave visoko nad komolcem, zakaj soparno popoldne je bilo. Skoro vsi so se mi smejali. Tako sem imel obilo spremstva po široki ulici, ki pelje od kolodvora v sredino ličnega mesta in

potem dalje proti Custozzi. Bil sem jim kratkomalo „Tedesco“, kakor običajno nazivljejo Italijani vsakega tujca.

Malo pred koncem mesta sem naletel na prvi in pomembni spomenik izza nesrečne bitke 59. leta. Na desni stoji mrka, enonadstropna hiša, zaznamovana s številom 40. Okna in vrata so bila skrbno zaprta. V prostranem vrtu, ki se razteza od hiše dalje naprej ob cesti in je obdan z visokim zidom, se ni ganila niti ena cipres, ki so morale svoje plašne vrhove proti nebu. Nikjer sledu življenja. V pročelju je vzdana velika marmorna plošča z napisom,¹ ki pove, da sta podpisala tu Napoleon III. in Franc Jožef I. preliminarno pogodbo po solterinski bitki. V spomin na ta dogodek je postala ta hiša nacionalni spomenik, kakor jih je v Gorenji Italiji vse polno. V tej hiši so se torej odločili velevažni momenti: ujedinenje Italije in avstrijsko-pruski konflikt, ki je imel za posledico ujedinenje Nemčije.

Na neki drugi hiši v bližini sem opazil, kakor že prej v Veroni na Piazza Signori, malo marmorno ploščo s samozavestnimi besedami Viktorja Emanuela: Ci siamo e ci resteremo.

Cesta zavije v plodno polje. Lepa in gladka cesta je to, ki se stiska v senco murv in zdi se ti, da ji je silno dolgčas. Od časa do časa jo premeri danes kaka dvokolnica, pred dobrimi petdesetimi leti pa je bilo tod toliko drvenja ljudi, živine, topov in vozov...

Kmalu so vzkipele na zahodni strani nizki grički, posejani z vitkimi cipresami. Tam vrh gričev se je luščil ogromen obelisk in pred njim na levi se je belila Custozza. Slike iz moje mladosti so oživele.

Od ceste, ki sem romal po njej doslej, se je odcepila na desno malo ožja, a nič slabša. Vodila je v ravni črti baš tja pod klance, kakor da se je naveličala ravni in se ji je zahotelo plezanja in vijuzenja po kateremkoli pobočju. Zdelo se mi je potrebno, da sem

¹ Napis slove:

NAPOLEONE III. IMP. DEI FRANCESI
FRANCESCO GIUSEPPE IMP. D'AUSTRIA
L' 11. LUGLIO 1859
SOSCRIVERANO QUI
IL MEMORANDO
TRATTATO DI PACE

A RICORDO PERENNE
LA FAMIGLIA GAUDINI — MORELLI — BUGNA

krenil zdaj na to cesto. Skoro sem stal na novem razpotju prav ob vznožju hriba, ki nosi na svojem grebenu Custozzo. Ponudila se mi je bližnica, ki se je morejo posluževati samo pešci, ker je precej napeta. Položnejša cesta za vozove je izpeljana v velikem ovinku in pripelje v vas z desne strani. Nesrečno naključje je hotelo, da sem pogledal tudi ta kos poti, toda šele naslednje jutro.

Custozza.

Majhna in skromna vasica je to, posejana vrh grebena, ki prepada zelo strmo na zahodno stran. Veličasten pogled se je odprl od tu nazaj proti Villafranci in po vsej krasni kampanji dolí do Mantove. Z vzhoda sta pogledala bližnji širokopleči Monte Torre in njegov sosed Monte Croce, kjer se je bil 66. leta najsrditeljsi boj v dopoldanjih urah. Zlasti na Monte Croce so imeli Avstrijci občutne izgube. Na zahodni strani so se pokazali mnogoštevilni grički vse tja do Solferina in gori do Gardskega jezera. Temne ciprese po njih so bile kakor objokane vdove na grobovih. Nebo je gorelo v večerni zarji, počasi so padale sence in zapredale tisto ogromno „pokopališče“.

V kulturnem pogledu je Custozza še precej taka kakor je bila pod Avstrijci. Tam na bližnici sem dohitel gospodično, ki je trudoma potiskala kolo v klanec. Predno je dosegla vrh, sem si že ogledal vas in odložil nahrbtnik pred pohlevno krčmo. Prišla je potem mimo mene in ko so jo ugledali otroci, hiteli so vsi k njej, svoji maestri. Prinesla jim je izpričevala. Kar tam na sredi vasi jih je delila. Tudi odrasli so prišli blizu. Zanimali so me uspehi in zato sem naprosil neko mater, naj mi pokaže sinčkovo izpričevalo. Njej je očitno ugajalo, ker je bila vsa vedra v obraz, jaz pa nisem bil nič kaj zadovoljen s samimi šestnicami in sedmicami. Pozneje sem se šele prepričal, da je bila mati vendarle opravičeno zadovoljna, ker imajo v Italiji številke v izpričevalih baš obratno vrednost nego pri nas. Ena je torej tam najslabši red. Pijača, ki mi jo je pritresla krčmarica, ni bila baš najbolja. Tudi tistega roja mušic, ki je ležal v steklenici, si nisem zaželel. Voda je seveda kapnica, ampak kakšna! Sredi vasi sem iztaknil edino bottego, kjer sem hotel dobiti razglednic. Saj so se mi doma vsi križem priporočali za razglednice z bojišč. Cel kup mi jih je ponudila krasna prodajalka, ali izbire ni bilo, zakaj na vseh razglednicah je bil upodobljen „Ossario“, tisti ogromni obelisk, ki se je kazal že v Villafranci. Nobene slike vasi, nobene panorame teh historičnih tal, ki sem jih tako iskreno hrepenel videti. Vsaj „Palazzo Bevilaqua“ bi bil rad dobil naslikano.

Sredi vasi leži to od cipres zastraženo, masivno, mračno poslopje, ki so ga lizali na tisti predkresni dan poblepni plameni. Kupi trupel, težko ranjeni in pokvečeni so polnili prostrano dvorišče in vse prostore v palači. Odnesti sem jo moral s sabo žal le v spominu.

V poznem mraku mi je šel pokazat krčmaričin sin pot, ki me je še čakala do Valeggia. Par belih lis v daljavi mi je oznanjalo cilj tega dne. Nekoliko na levi se je vila v dolini široka, bela cesta, ki sem jo mogel doseči po ozkih stezah, presekujočih polja in travnike.

Buon viaggio! — In ostal sem sam. Ko sem se jel spuščati po razritih grapah, so me naenkrat zajeli občutki, ki so mi bili vsedotlej tuji. Mrzla zona je poključala v mozgu. Nebrzdana mi je postala domišljija. Kakor da živim strašni datum 25. VII. ali še strašnejši 24. VI. Skoz mrak se vlečejo silne vojske, naenkrat se zarijejo druga v drugo, vzduh sveže krvi sili v okajeno ozračje. Topovi tulijo in puške žvižgajo smrtno pesem, tupatam huščne strašen plamen v nebo . . . na levi padajo, na desni padajo, beže za mano v nevzdržnem diru, drve pred mano v srditih kletvah . . . Občutil sem smrtno veličast vojne.

Ko sem se izmotal iz tistih grap, me je peljala steza mimo samotne kmetije, prav tik gumna pod milim nebom, potem skoz neki akvedukt, prek potočka Tione po debeli deski in še naprej med grničevjem v mnogih ovinkih, presekujoča nekaj kolovozov. Slednjič sem dosegel cesto.

Ozrl sem se še enkrat nazaj proti Custozzi, ki je leno mežikala visoko gori na razpokani rebri, napravljajoča se k počitku. Da bi se dostojneje poslovil od nje, ki je bila že pol potopljena v sivem mraku, hotel sem jo pozdraviti skoz daljnogled, ali — imeti ga je treba! Pri zlodju, gori pred krčmo sem ga pozabil. Kaj storiti? Da bi se vrnil, tega mi ni kazalo, zakaj sredi rebri bi me zagrabila noč in ne mogel bi potem ne naprej ne nazaj; en sam neroden korak po tistih grapah, pa bi lahko tvegala življenje. Toliko pa še vseeno nisem cenil daljnogleda. A resignirati tudi nisem hotel nanj, zato sem se odločil, da se vrnem ponj drugo jutro zarana iz Valeggia. V dobri nadi, da me dotlej počaka, sem jo mahnil po zložni cesti v zvezdnato noč. Ob taki uri je jezdil ravno tod naš cesar, vračajoč se s solferinskega bojišča v glavni stan Villafranco . . .

Prav blizu je tolklo kladivo deveto uro in kmalu sem pustil za sabo prve električne žarnice, ki so mi potrjale veselo zavest, da najdem udobno prenočišče v večjem kraju.

Krčmaričin sin s Custozze mi je priporočil v Valeggiju „Albergo all' angelo“. Ni mi ga bilo treba iskati, zakaj cesta sama me je pripeljala tja. S tisto italijanščino, kolikor sem jo vzel na pot, sem mogel brez skrbi dopovedati svoje potrebe, ali s tem nisem računal doma, da bom moral opisovati v Italiji tudi svoje nezgode. Nemščine krčmar ni razumel, tista drobna knjižica italijanske konverzacije, ki sem jo vlačil po žepu, mi pa tudi ni mnogo obetala. Vso sem prelistal, da bi iztaknil kje izraz za „daljnogled“, zaman. Iz vseh poglavij sem zbil fraze, ki so se dale porabiti, daljnogled sem pa narisal in tako sva se naposled srečno sporazumela, da me bo peljal prihodnje jutro navsezgodaj na Custozzo. Ves vesel je bil, da me je mogel razumeti in v tem pogledu je treba italijanske oštirje zares pohvaliti, da ne brijejo norcev iz tujca, če jim še tako lomi jezik, ter bi jih zato postavil lahko v izgled mnogim našim krčmarjem.

Komaj se je pričelo daniti, me je že vzdramilo trkanje na vrata, ki sem jih zvečer iz previdnosti zabarikadiral s stoli, ker niso imela ne ključavnice, ne zapaha. Dasi je ostala vsa ta barikada nepremaknjena, vendar se „ulomilcev“ nisem ubranil. Jedva sem zatisnil oči, so me že vzdramili nepovabljeni gostje od Mincija — komarji.

Težko sem vstal, ali moral sem. Koleselj je bil že pripravljen, ko sem prišel na dvorišče in kmalu sva drdrala s krčmarjem po široki, gladki cesti, ki sem jo prejšnji večer premeril v temi. On je sedel na kozlu; precej obilen je bil in opazil sem, da se je kozel zdajpazdaj sumljivo udajal ter so pričele stranice hreščati. Vse je kazalo, da namerava iti koleselj na dvoje. Tudi voznik je kmalu uvidel nevarnost in še o pravem času presedel k meni. Tako sva srečno dospela po zložnejši poti na Custozzo. Daljnogled me je še počakal in zato mi ni bilo nič žal za tistih šest lir, ki sem jih moral odriniti za vožnjo. Obrnila sva in kmalu je zopet škripal koleselj po ravnini. Blizu tam, kjer sem prejšnji večer zapustil bližnico, je stala razvalina starega stolpa „Torre Gherla“. Krčmar mi je povedal, da je do tu segalo široko obzidje kastela nad Valeggijem še do časa Avstrijcev. Za stolpom so baje zakopavali konje, ki so padli v bitkah pri Custozzi. Sled porušenega obzidja se je prav dobro poznala skozi ob cesti. Ob sedmih sva se vrnila. Pohitel sem z zajtrkom, zakaj zemljevid je obetal nogam za ta dan še najmanj 40 km.

Valeggio.

Značaj starodavnega mesta. Že na prvi pogled v zemljevid se izdaja tu važna strateška točka, z ozirom na prehod čez Mincio. Mogočni kastel, ki so mu vitki stolpi še precej dobro ohranjeni, je

igral svoje dni velike in težke vloge. Danes pa gleda doli na deroče valove Mincija ves častitljiv, s pogledom delavca, ki je dopolnil naporno delo, kakor sta mu veleli dolžnost in čast.

Pot se je prevesila v veliki serpentini k bregu Mincija. Priromal sem torej na konec Benečije. Vsetod je torej taborila avstrijska vojska 48. in 59. leta. Zmagoslavno jo je peljal Radecki odtod v Milan, pogumno jo je vodil cesar Franc Jožef na solferinske gorice in poražena se je zatekla sem naslednji večer.

Pokazala sta se mi dva ogromna podstavka, ki sta mogla nositi v davninah mogočen most. Globoko spodaj se je oglašala pohlepna reka, skrita v vrbovju. Kakor da jo tira slaba vest, se je umikala očem. Šele z ozkega mostiča pred vasjo Borghetto sem se mogel razgledati po divje razpenjenih valovih, ki so se prehitevali med silnim šumenjem. Tisoče in tisoče se jih je drenjalo tu na kresni večer 59. leta v obupnem boju za golo življenje. Mnogo so jih pogoltnili lakomni valovi v tej strugi . . .

Onkraj mostu sem stopil na tla Lombardije. Cesta se je vzpenjala med grički tja proti Volti, ki je kazala tam na levi v globokem kotlu strehe svojih hiš. Tam se je torej držal naš cesar v jutranjih urah solferinske bitke, po bitki pa je zopet jezdil skozi Volto na Valeggio, po tej cesti torej, ki sem zdaj romal po njej. Ostal sem na razpotju vrh planjave in baš ugibal, ali naj se držim leve, ali desne, ko mi pride nasproti preprost kmetič. Ta mi je nasvetoval, naj se Volte izognem in se poslužim desne poti, ki je mnogo bližja na Solferino.

Ubogal sem ga in jo mahnil po zložni cesti, držeči na Monzambano, ki je tudi važen prehod čez Mincio. Tej cesti pa sem se kmalu izneveril. Krenil sem na kolovoz „Strada cavallara“, ki jo je presekal. Smeri proti Solferinu sem si bil zdaj svest in naposled se mi je celo zahotelo takih-le potov „čez drn in strn“. Ob tistem kolovozu je zdaj napeljana na visokih drogih gosto električno omrežje, najbrže zvezano s kakim velikim industrijskim podjetjem. Napeljava je izpeljana od Mincija.

Tako sem hodil po prosti planjavi med robidovjem, med murvami, med njivami in travniki. Prestopil sem širok jarek, umetno izkopen, morda še spomin na kresni dan? Kdo ve, če niso v tem jarku šepetale slovenske besede, drgetajoče v bojni zoni? Saj se je pri Solferinu boril tudi 47. (spodnještajerski) polk . . .

Šel sem dalje. Majhen, gol griček na levi. To je mrgolelo tod ljudi živih in mrtvih! Gozdič „Bosco scuro“ v podnožju širokega

grebena tam na levo. Koliko jih je tukaj čakalo znamenja z grebena! Tam gori je bil cesar z generalnim štabom. Kakor okamenela so bila vsa ta krdela, zakaj tam spredaj je že mežikal Solferino. Nad njim je grozil širok grič z mračnim stolpom „Spia d' Italia“, ki je skrival za svojim hrbtom sovražne trume. Tisoči duš so se stiskali v psalmu smrtne veličasti. Kje je bila domovina, ki so jo klicale trepetajoče ustnice! Strašen vihar se je že oznanjal v votlem bobnenju topov iz doline onkraj teh goric . . .

Tesni, neprijetni občutki so me spremili prav do vasi Cavariana, ki se naslanja na rebri dveh gričev z južne in zahodne strani liki jaslice v kotu. Tod gori se je vodila nesrečna bitka vse tja do odločitve. Ob štirih popoldne se je cesar umaknil na vzhodne višave poleg Corte, odkoder ga je prepodila silna nevihta doli v Volto.

Cesta se opleta zdaj med zahodnimi griči in pripelje kmalu v vasico San Cassiano, ki se tu z roba morene razgleduje po širni Lombardiji vse tja do Milana. Po tistem položnem pobočju, ki se sklanja v dolino, je prodril Mac Mahon v odločilnem trenutku Solferino.

Za kosilo sem bil tu. „Gast- und Einkehrhaus zur Sonne“, to pa ni karsibodi v tako pohlevni italijanski vasici. Nič se nisem pomišljal prijeti za kljuko, zlasti še, ker sem videl, da je stala prej v vratih bujna točajka, ki pa je brž planila v sobo, ko je videla da se ji bližam — golorok, razgaljenega vratu in gologlav. Brž sem se prepričal, da je bil tisti neobičajni nemški napis samo za vado, morda še iz avstrijskih časov? Živ krst ni razumel nemške besede. Počemu pa tudi, saj so mi italijanske fraze iz moje zaloge popolnoma zadostovale.

Baš sem pisal razglednice, ko se odpro vrata srednje sobe in bajne ženske oči so se uprle vame. Bogme, da mi je svinčnik padel iz roke samega zadivljenja! Saj nisem mogel verjeti: na teh kmetih tak zaklad? Domišljal sem si, da me moti pravljlična vizija, toda ne — krasotica je šla po sobi tja do izhodnih vrat, jih je odprla in za trenotek stopila na prag, potem pa se zopet vrnila mimo mene z dolgim pogledom, polnim ognja. Točajka mi je k sreči povedala, da je to omožena tujka, ki živi tu z možem na letovišču, sicer bi se menda niti ne spomnil, da me čaka še dolga pot do železniške postaje San Martino della Battaglia . . .

Med razglednicami, ki sem jih napisal znancem, me je presenetila notranjost solferinskega osarija. Po imenu bi se ne bil domislil, da pomeni to okostnico in bi šel najbrže slepo mimo tega

najvažnejšega spomina na solferinsko bitko. Svoj živ dan bi se kesal zamujene prilike.

Na severnem koncu vasi pelje med ravno vrsto cipres s peskom nasuta pot do kapelice vrh grička. Nad vrati je naslikan vstali Krist, ki se ga zagleda že spodaj s ceste, ko pa prideš bliže, se razločita še dva napisa: *Interfecti mei resurgent* ter *Mortui resurgent incorrupti*.

Star invalid - kustos mi je odprl vrata. Grozen je bil prvi vtis. Spominjam se, da me je spreletela na mah ledena zona. Zdaj sem stal v pravem hramu smrti. Sredi kapele velik črn križ, obložen z bogatimi venci in trakovi, ob stenah pa police, napolnjene s tisoči snežnobelih lobanj, ki so vse naenkrat pogledale vame z globokimi jamami pod čelom. Tudi stranski prostori so polni lobanj, celo par celih ogrodij stoji tam, gotovo odličnejše žrtve bitke. V velikih vdolbinah pod policami, nekaki kripti, so pa zložene kosti beder in lakti, liki polena v skladanicah.

Najprvo me je privabila k sebi velika marmorna plošča, vzdana v levo steno poleg vrat. Na tej plošči sem čital nemški napis:

Den vereinigten Resten
todter Krieger
weihet Kränze
und fromme Gebete,
Feinde im Kampfe,
ruhen sie im Frieden des Grabes
beisammen als Brüder.

Tej plošči sosедуje podobna plošča z italijanskim napisom, vis-a-vis pa jima sestrujeta drugi dve s francoskim, in če se prav spominjam, z angleškim besedilom. Razen teh štirih epitafov polnijo sprednje stene različni imeniki padlih junakov in mnogobrojni venci z napisanimi trakovi. Tudi črno-žoltih trakov nisem pogrešal.

Ko sem si za silo ogledal te znamenitosti sprednjih sten, me je popeljal kustos k policam z lobanjami. Skoz žičasto mrežo, ki varuje dotikanja lobanj, sem videl zdaj delo vojne grozote, ki sem si jo dopoldne le slabotno predstavljal. Malokatero glavo je pustil svinec nedotaknjeno. Nekatero so bile zadete baš v sredo čela, drugim je šrapnel razdrobil celo plat. Koder sta krogla ali kos šrapnela obtičala v lobanji, pritrdili so ju z nitjo na lobanjo in zdaj pričata tam o strahoti kresnega dne. Naposled mi je razkazal kustos

v posebnem oddelku shranjene abnormitete, kakor različne izrastke na kolkih in hrbtnih vretencih. Pred odhodom pa mi je ponudil še obiskovalno knjigo, da sem vanjo napisal par besed v spomin našim fantom, ki imajo v tej kapeli svoje počivališče. Vljudni starec me je prijazno spremil na prag in mi pokazal smer proti stolpu San Martino.

V največji vročini sem jo pobiral po samih stezah med polji in travniki proti severu. Po dveh urah sem šele stal na prostorni, s peskom posuti terasi pred ogromnim „stolpom italijanskega zmago-slavja“. Pred vhodom sta postavljena dva okorna topa iz prve polovice preteklega stoletja. Vstopnina v stolp 50 centesimov. Sprva vodijo zložne plošče proti vrhu. Ko si že sit tistega enoličnega vijuzenja, dosegel si šele prvo nadstropje. Zopet razvijanje po novih ploščah v drugo etažo, tretjo, četrto... Čimbolj se stolp oži, tembolj napete in krajše so vijuge, vendar so mnogo manj utrudljive, nego bi bile stopnice. Kjer je stalo na zidu kaj prostora, so ga izpolnili z različnimi slikami, povelečujočimi manj ali več slavne čine italijanske vojske. V etažah so naslikani najznamenitejši prizori 48., 59., 66. in 70. leta. Slike pa so se mi zdele, razen poslednjega zavzetja Benetk, precej diletantske in revolversko pretirane. Še kopo stopnic sem prekoračil in stal sem vrh stolpa.

Veličasten pogled! Iz severa so pozdravile Alpe, namakajoče svoje vznožje v azurne vode Gardskega jezera, razprostrtega v vsej divnosti prav pred očmi. Kako sem si bil že zaželel po dolgih letih pogledati v tvoj sinji obraz, toliko opevani in slavljene Benace, ki si vsa stoletja napajal fantazije pevcev severa in juga z razkošjem svojih vod in z bajnim vencem oljkinih in cipresnih gajev ob tvojem bregu! Proti jugu se je razgrnila vsa planjava, ki sem jo prehodil v teh dveh dneh. Prav pod sabo sem ugledal vasi Presca in Casetta, kjer je postavil Benedek naš 17. polk, ki se je po tem propadnem pobočju pogumno zaganjal v klete Piemonteze, hoteč prodreti po dolini ob gardskem bregu tja k trdnjavi Peschieri, odkoder je zdaj baš puhal moj vlak. Treba je bilo pohiteti doli k postajici, zakaj trdno sem bil odločen prenočiti v Milanu. —

Dr. V. Korun:

Stara Meta.

Mrr, mrr je predla, se plazila za njo ter jo proseč pogledovala.

„Danes doma ostani, mucka! Premrzlo je, da bi z menoj hodila. Premrzlo, huj! Slišiš, kako burja zavija! Oh, kako bi te zeblo, sirota! Zato semkaj k peči leži, semkaj na toplo! Glej!“ in stara Meta je pogrnila kup umazanih cunj na klop ob veliki glinasti peči ter prigovarjala mački, da bi nanje legla. Mačka je res skočila na klop, sedla na cunje in predla. Toda komaj je Meta odšla proti vratom, je že spet bila na tleh ter se maličila okoli nje.

„Ali res nočeš doma ostati, mucka? Ali res ne? Zeblo te bo, če greš z mano, zeblo, huj. Kako burja tuli okrog voglov! — Viš, ti bi lahko doma ostala, ti, jaz pa moram iti po drva in če ne, ne bova imeli peči s čim kuriti. Da, mucka, da! Drugokрати sem si že poleteli nanosila kuriva, da sem ga imela dovolj vso zimo, toda letos ga nisem več mogla: Lej, postarala sem se, oslabela, da sem ga komaj sproti nosila. Moj Bog! Nazadnje se res utegne zgoditi, da pridem občini na skrb, na milost župana Dobrina! Nikar, moj Bog! Usmili se me in prej me k sebi pokličiči!“ Tako govoreč je drobila iz sobe v vežo, si oprtala koš in šla na plano; pred njo je pa stopala mačka lahno in prožno ter z repom pokoncu. Ker je starka ni mogla dohajati, je zdajpazdaj postala in se ozrla in nato je pa zmerom predoč spet pot nadaljevala.

Bil je huđ poznonovembrski mráz. Tla so bila zmrzla; po travi in drevju je viselo ivje, medtem ko so hribi naokoli že kazali snežne zaplate. Od vzhoda sem je pihal ledeni zdolec, da je kakor z britvijo rezal v obraz ter podil po zraku ivne kosmiče.

Razen Mete in mačke ni bilo živega bitja na planem. Le tam v smrečju na kraju gozda so vrane krakale; v kratkih presledkih so z divjim krikom sfofotavale kvišku, nato pa, kakor da bi se zbale vetra in mraza, plahutajoč spet sedle na vejevje, ki se je pod njihovo težo zazibalo, da se je ledeni, meljnati srež usul raz nje na tla, kakor se usuje moka skoz sito.

V dve gubi sključena je starka drobila po poti, bolj podobna veliki, črni kepi ko človeku, se zavijala v veliko rjavkasto ruto ter kinkala z glavo, med tem ko ji je koš-oprtnjak radi predolgih naravnih mahal na desno in levo, butajoč jo po suhih podkolenkih.

„Moj Bog!“ je zdihovala in se po svoji navadi pogovarjala z mačko. „Moj Bog! Mraza naju bo konec. Pa kaj tebe, mucka, ki imaš topel kožušček in mlado kri! Mene bo konec, mene, starih kosti, ki v njih ni ne toplote, ne življenja. Huj!“ in pulfajoč si v premrle prste, je kolebavih korakov sopihala dalje.

„Pa bi lahko bilo drugače, ko bi ljudje bili poštene in zvesti, kakor si ti, moja mucka! Da, da! Ne bi mi bilo treba v zimi in burji pabrkovati po gozdu, ne bi mi bilo treba osebenkovati v raztrgani koči, ki ne brani ne dežju, ne vetru. Glej!“ in s prstom je pokazala na selišče, ki se je nedaleč odondod belilo izza drevja, „glej, tam gori na Dobrinovini bi moral biti moj dom, ko bi ljudje ne bili lažnjivi in hudobni. Tam bi imela sedaj na stara leta pred mrazom in gladom varni zapeček.“

In rekši je spestila roke ter se zravnila; nakar je spet zlezla v dve gubi in kinkala dalje.

„Ne veš!“ je z zamolklim glasom nadaljevala, „ne veš, kako sem ga rada imela, Dobrinovega Toneta. In zakaj bi ga ne, ko je bil najzalši fant daleč naokoli? Pa laskati se je znal, laskati in obetal mi je zvezde z neba, tako da sem res mislila, da me tudi on ljubi, mene, ki sem bila takisto zalo deklice, poskočno in mlado, tedaj, pred petdesetimi leti. Oh dolgo je mucka, od onih dob, dolgo, da se mi zdi kakor v sanjah!“

Uu! je zdajci zatulila burja in ledeni njen sunek je bil tolik, da se je starka opotekla. Pa tudi mačko je s poti zaneslo, da se je ozrla, kakor vprašajoč, kaj to pomeni.

„Zadušilo me bo, uj!“ je jeknila starka, ko je spet prišla do sape. „Naj me le! Se bo vsaj želja izpolnila onim na Dobrinovini, ki bi mi bili že zdavnaj radi videli mrtvo. Jaz jim doslej nisem mogla ustreči, kakorkoli bi rada, ker živa vendar nisem mogla pod zemljo. Njihov oče — Bog daj dušam v vicah miru in pokoja! — se je sprva kajpada kazal drugačnega do mene. Hlinil se je, da me ljubi, in se zaklinjal, da postanem njegova žena na Dobrinovini, četudi sem bila le bornega kočarja hči. In jaz lahko vernica sem zaupala njegovim sladkim besedam, tako da sem se mu končno res vdala. Toda ko se je pokazal sad najine ljubezni, tedaj ni hotel nič več slišati o meni. Nič več!“

In vzdihnivši se je naslonila na obpotno ograjo, po nagubančenem, usnjatem licu pa so ji polzele debele solze. Mačka videč, da je starka obstala, se je vrnila k njej. In kakor bi jo hotela tolažiti, se je maličila okrog nje, venomer predoč svoj enakomerni mrr, mrr.

Trudoma se je Meta sklonila k živali in od mraza šklopotajoč, jo božala po mehkem kožuščku ter ji govorila:

„Glej in odslej ni več maral zame. Sramoval se me je in izogibal. Jaz revica sem pa trpela, strašno trpela. Pa še hujše je prišlo: Zatajati me je začel, roteč se, da nisem z njim v blagoslovljenem stanju, ampak s kom drugim. Takšne sramote nisem mogla prenesti: zbolela sem in v glavi mi je kljuvalo. Kaj in kako je nadalje bilo, nič prav ne vem; zakaj zavedela sem se šele, ko sem porodila zalega fantka.“

Po teh besedah se je nasmejala, in dasi sključena pa trhla, se je ponosno zravnila.

„Za Pangraca so ga krstili. Dejali so: Ker nima očeta, naj ima nenavadno ime! Nič ne de; jaz sem ga imela vseeno rada, še bolj, nego imam tebe, mucka, še bolj. Zdajci mi je tudi otožnost minila in vsa srečna sem bila, ko sem mu, pestujoč ga, zrla v nedolžni očesci. Kakšno blaženost sem pa občutila, ko je shodivši tekal okrog mene, me ljubkal in božal in kakšno, ko je prvokrat mamozaklical!“

Od veselega spomina so se starki zašibila kolena, da je postala, nakar je s tresočo roko privzdignila predpasnik in si obrisala solze.

„Kaj mi je bilo zdaj mari nezvestnika, ko sem imela svojega Pongračka? Še zmenila se nisem, ko je postal gospodar na Dobrinovini in se z drugo oženil. Nad lastno srečo sem njega pozabila in sčasoma bi pozabila vse in bi mu odpustila, ko bi ne bil pri vsaki priliki pokazal, da sva mu jaz in moj Pangraček na poti. Še svoje otroke je ščuval, on ali pa ona, da so nama nagajali, kjerkoli so mogli. Kamenje so lučali za nama in vpili: Glejte nora baba gre in njen srajčnik! — Oh in jim vendar nisva hotela nič zlega, moj Pongraček in jaz, pri Bogu, da ne!“

Siknila je iz sebe te besede in medle oči so se ji divje zaiskrile.

„Mucka, mucka!“ je po kratkem molku zaklicala, ko je žival zazrla ptiče v grmovju in poskočila za njimi. „Ne skači po gozdu! Dobrinovi so zlobni ljudje; ubijejo te, če te vidijo, da jim preganjaš divjačino.“

In res! Kakor bi žival njen opomin razumela je spet prišapala na stezo in je s privzdignjenim repom stopala pred njo. Burja je pa divjala in komaj vidne snežinke so se liki beli mrčes začele loviti po zraku, med tem ko so se rebri bližnjih gričev in hribov trenotek za trenotkom bolj belile od padlega snega.

„Da, da! Ti ne veš, kako zlobni so oni ljudje tam na Dobrinovini. Slišiš, slišiš, kaj so napravili! Ah, ah! — Ko sem nekoč šla s Pongračkom mimo njihovega selišča, držeč ga za roko takole — tedaj je Tonetov sin, ta, ki je zdaj gospodar na Dobrinovini in srenjski župan, zalučal pest debel kamen v naju kličoč: Nora baba gre in njen srajčnik! ter zadel mojega Pongračka ravno v glavo. Oh da bi bil mene, ne njega! Kako je revček zajokal! Zgrudil se je in kri se mu je ulila po licih. Saj nisem nikomur nič žalega storil! je vzdihnil, potem se pa onesvestil. Jaz sem ga zgrabila in ga odnesla v naročju pa tako strašno sem preklela to Dobrinovo svojat, da me je še danes groza tiste kletve. — Odsihdob je Pongraček bolehal in čez tri mesece je umrl na posledicah one rane na glavi. Umrl je moj Pongraček, umrl!“

In rekši je starka zatulila, da je burjo pretulila; nakar je od slabosti počenila na stezo, odkoder je srdito zamahnila proti Dobrinovini. Nato je s koščenimi prsti zakrila zgubančeni obraz in krčevito ihtela, medtem ko se je mačka prilizljivo dobrikala okoli nje, kakor bi ji hotela kazati svoje sočutje.

Čez nekaj časa je zopet vstala in naprej oddrobnela. Potoma je pa vnovič povzela: „Prišla sta dva moža in odnesla Pongračka, da so ga zagreblji v zemljo. Oj kako mi je bilo takrat hudo! V prsih me je žgalo, v glavi kljuvalo. — Nadalje pa ne vem, kako je bilo. Očitali so mi, da sem tisti večer po Pongračkovem pogrebu zanetila Dobrinov z žitom obloženi kozolec, odkoder je ogenj poskočil na skedenj in hišo in ju obliznil, ter da sem, ko so drugi gasili, okrog njega skakala in se grohotala, dokler niso prišli žendariji, ki so me uklenili. Rekli so, da sem nora; zato me pa niso zaprli med hudodelce, marveč med norce. Jaz pa o tem nič ne vem; le tega se spominjam, da sem se nekega dne res znašla med norci. Potlej so me izpustili. Odslej sem v koči samovala leta in leta, desetletja in desetletja, dokler nisi nekega večera ti primijavkala k meni, iščoč zavetišča. Jaz sem te rada sprejela, ker si mi delala družbo, ko sem bila od vseh sovražena in zapuščena. Kaj ne, kaj zato, da z menoj vred črtijo tudi tebe, se imava pa midve radi. Kaj ne, moja mucka? — Bog je pravičen in je Toneta že zdavnaj predse poklical, kjer je zahteval od njega odgovor, in prišel bo čas, ko pokliče tudi njegovega sina, tistega, ki je s kamenom ubil mojega Pongračka.“

To izgovorivši je Meta napravila velik križ čez čelo, pripognila kolena, nakar je dejala:

„Bog daj njemu in drugim dušam v vicah miru in pokoja, amen!“

V tem je stopila v gozd, kjer je burja rezko sikala med debli. Ivje se je vsipalo z dreves, nad vrhovi so se pa lovile drobne snežinke liki poznoletne mušice.

Tedaj je mačka nehala presti, stikajoč po grmovju za ptiči; pa tudi starka je molčala, ko je lomila pakleste in jih čez glavo metala v košaro. Tako zatopljena v svoje delo, je prišla na rob grape, podobne velikemu kotlu, ki jo je bila napravila deževnica, stekajoč se vanjo, kjer je bil skrit požiralnik. Precej strmo pobočje je bilo v tem času opolzlo radi slane in po tleh nastlanega sreža; dreves in grmičevja, ki bi padlemu dalo opore, pa ob njem tudi ni bilo.

In ko je Meta, stoječ na robu, odčesnila vejo od starega gabra, je naenkrat izgubila ravnotežje. Izpodrsnilo ji je, da se je zakotala s košem vred doli v grapo. Ker se ni poškodovala, je sicer spet vstala; a iz kotline ji ni bilo priti mogoče, ker ji je vsekar, kadar je poskusila po oledeneli rebri lesti navkreber, spet nazaj zdrsnilo, tako da se je končno vnovič znašla tam, kjer je bila prej.

Strah in napor jo je sčasoma silno utrudil. Niti glasno zaklicati ni mogla; samo javkala je. Od utrujenosti in mraza onemogla se je naposled s košem na hrbtu ulegla na tla, misleč si odpočiti. A ko je čez nekaj časa poskušala vstati, ni imela več moči. Roke so ji bile premrle, da se ni mogla nanje upreti, noge trde, da je niso več nesle. Napol leže, napol čepe je čakala pomoči ali — smrti ter k sebi stiskala mačko, ki je prilezla k njej in ji legla v naročje. Burja je tulila kakor lačni volkovi, zrak je bil mrzel, le kožušček jo je blagodejno grel.

Kar naenkrat je dobila občutek, da je mraz ponehal; topli jug je zavel — tako se ji je zdelo — slana in sreš sta se pa izpremenila v zlato in srebro. V predpasnik bi bila rada pograbila to dragocenost, pa ni mogla iztegniti roke; mucki bi bila rada povedala, kaj vidi in čuti, pa ni mogla zmajati jezika.

Hipoma ji je pa zamigljalo pred očmi in v ušesih ji je zašumelo. In glej čudo! Hkrati je ugledala svojega Pongračka, kako je kot angelček, obdan od rajskega oblaka, krilil z nebes, se sklonil nad njo in jo poljubil. —

Drugo jutro potem je šel župan Dobrin na lov. In ko je tukaj okrog stikal za divjačino, je slišal Metino mačko mijavkati v grapi. „Počakaj, počakaj, mrcina! Nič več mi ne boš begala zajcev!“

Pomeril je in je sprožil. Ko je bliže pristopil, je zagledal tudi Meto. Sladek smehljalj ji je igral okoli plavkastih usten; koša in obleke pa se je držala tančica snežnih kosem in ivja.

Da bi se uveril, je li res mrtva, je Dobrin dregnil v njo s puškinim kopitom. In ko je videl, da je brez življenja, se je široko zarežal. „Sem se že bal, da te bo morala občina preskrbovati, pa si vendar prej dobro storila!“

Kra, kra! je tedaj odurno zakrakala jata črnih vranov, plašno plahutajoč visoko gori nad osneženimi drevesnimi vrhi.

resnično med namizom - je zapisal ta kolega Korun. Pokazal jo svoje dobro tute. mišči hotel; mišči mišči pralej & pralej

Ivan Petrovič:

V temi.

(Slika iz naše vasi.)

Kovačev Jernej se je pravkar vrnil iz mesta. Ves je bil še pust in dolgočasen, sam sebi v nadlego in v napotje. Vaški mir mu je bil zopern, dasi je v mestu neštetokrat zahrepenel po njem. In vsa tista neokretna prijaznost preprostih ljudi ga je morila. Zdela se mu je zavrtna in hinavska, čeprav je vedel, da dela ljudem krivico. Zato je posedal po cele dneve doma in predel svoje dolgočasne misli; samo vsak večer je šel ven na polje. Tu, tam je srečal kmeta, ki se je vračal domov.

„Dober večer vam Bog daj!“

„Dober večer! No, kako je kaj, oče, kako?“

„I, kakor Bog hoče! Saj veste, zmerom je raje več slabega ko dobrega,“ je odvrnil kmet z utrujenim glasom. A on je čutil, da bi mož povprašal in povedal rad še marsikaj, toda ni se mu hotelo razgovora. In kakor da se je spomnil česa bogve kako važnega in nujnega, je odgovoril v naglici:

„No, no! Menda ne bo tako hudo. Sicer se pa še kaj pomenimo. Lahko noč!“

„Lahko noč — pa pridite kaj k nam!“

„Da, da! Vsega bo še dovolj,“ je odgovoril že spotoma in je šel dalje. Iz mraka se je začulo petje koscev. Nekoliko pretrdi in malo preraskavi so bili glasovi, a njemu so ugajali. Zdravje in moč je zvenela iz njih. Vmes je bilo tupatam slišati nagajivo hihitanje razposajenih grabljic.

Ko se je vračal, je bila že skoro popolnoma noč. Na nebu so mežikale zvezde kakor svetla, še malce zaspana očesca. Vzduh je bil topel in prijeten, da bi človek legel v travo, zastrmel nekam v noč in zasanjal. In tiste sanje bi bile lepe . . .

Tako je počasi prišel domov. Na dvorišču ga je vstavila stara dekla.

„Dober večer! Tista Barba je pri nas in vas čaka.“

„Katera Barba?“

„Ej no, tista Klamudrinova. Zaradi dekleta bi menda rada govorila z vami. Pravi, da je prišla od tiste zamaknjene iz Žiberš.“

„Od katere?“ je vprašal Jernej začudeno. Vsaka beseda mu je zvenela nenavadno in naenkrat se mu je zazdelo, da živi v svetu, ki ga ni videl še svoj živ dan. Nenadoma so prešle sanjarije in dolgočasje in obšla ga je želja, da bi se nekoliko razgledal v tem čudnem svetu. Ne da bi čakal deklinega odgovora, je poizvedoval brzo:

„Kje pa je Barba?“

„V hiši sedi. Tudi delavci so še notri, večerjajo. Pa veste —“

Dekla je še govorila, pa on je ni več poslušal. Urno je stopil proti hiši. V prostorni nizki sobi je sedelo za javorjevo mizo precej najemnikov. Vsi so molče zajemali iz velike glinaste sklede. Pri vratih pa je stala Barba in razkladala vzrok svojega prihoda. Zelo skrivnostno in važno se ji je moralo zdeti njeno opravilo, kajti ko je Jernej vstopil, je čul, kako je zavrnila delavce:

„To vas pa ne sme nič brigati!“

In ko je zagledala njega, ga je ogovorila, še vedno proti onim obrnjena:

„To je prihranjeno temu.“ Zadovoljen smehljal je spremljal zadnje besede.

„Do trdne teme ste hodili, jaz vas čakam že od mraka,“ je nadaljevala, da bi se čimpreje iznebila svojih naklepov.

„Kaj pa bi, mati, z menoj, kaj? Zamaknjenko imate v fari, kakor sem ravnokar čul,“ je hitro začel Jernej, da bi ji nekoliko pomagal preskočiti široke stranpoti kmetiških običajev in čimpreje priti do gladkega razgovora.

Barba ni odgovorila. Sklonila se je z životom na levo, glavo je nagnila na desno in palec in kazalec desnice sta začela neusmiljeno mečkati predpasnik. Mestoma mu je pogledala nenadoma naravnost v oči, potem pa je hušknil njen pogled v stran proti delavcem.

„Pa pojdiva gori,“ je naposled menil Jernej, ko se mu je zdelo Barbine zadrege dovolj. Ženica je veselo prikimala in mu je brez besed sledila iz hiše skozi prostorno vežo in po temnih nekoliko tesnih stopnicah v zgornjo izbo, ki je bila pripravljena nalašč za Jerneja.

Ko je prižgal luč in se je svetloba razlila po ne preveč prostorni sobi, je Barbin pogled takoj obstal na kopi knjig.

„Ali je to vse vaše?“ je vprašala z nekoliko plahim glasom.

„Vse. Ali se vam zdi mnogo?“ se je nasmehnil Jernej.

„Joj, joj! Pa morate vse to znati?“ je nadaljevala ženica.

„Seveda.“

„Če ne boste hudi, kako visoko pa ste že zdaj v šolah in kje?“ je dalje poizvedovala starka, med tem ko ji je Jernej ponudil stol, da sede.

„Na Dunaju sem. Še eno leto, potem bo konec za vedno.“

Barba ga je pogledala spoštljivo, skoraj boječe.

„Vidite, kdo bi si bil kdaj mogel misliti, da prispete tako visoko. Veste, jaz sem vas še pestovala.“

„Tako?“ se je veselo začudil Jernej. „Pa takrat še ni bilo pri nas takih čudovitosti, kakor jih imate sedaj.“

Barba ga je motrila z veliko pozornostjo, ker je dvomila, če še veruje v čudeže in svetost; kajti po mestih se ljudje izpridijo in skvarijo, tako da jim ni nobena reč več sveta. Toda v veliko zadovoljnost ni opazila v črtah Jernejevega obraza niti sence zasmehljivega in povedala mu je zaupno in skoraj šepetaje:

„Recite karkoli, naša fara je srečna. Sam Bog se je ponižal, da nam govori po tej trpinkii.“

Potem je molčala, da bi videla, kakšen vtis so napravile njene besede na Jerneja. Njemu pa je bilo sitno in nerodno. Najraje bi se zasmejal in razjokal obenem. Sočutje in mržnja, zaničevanje in usmiljenje mu je polnilo dušo. Hotel je že izpregovoriti in z eno samo besedo siloma razdreti vražarske sanje starkine. Toda v tistem hipu si je premislil in molčal. Ženica pa je nadaljevala:

„Saj jo gotovo poznate tisto Franco Korenovo. Tam pri misi-jonskem križu je vedno stala ob nedeljah med mašo — ona je tako srečna, da sluti že tukaj nebesa.“

Zopet je umolknila in čakala Jernejevega odgovora. Šele, ko je ta pokimal, je povzela besedo in govorila dalje:

„Vidite, čudno je res vse to, toda kdo naj sodi božje ukrepe? Tam spomladi je nehala hoditi na vas, še v cerkev ni prišla nič

več. In kmalu se je raznesla novica, da se je zamaknila. Spočetka ni nihče verjel, a sčasoma so le začeli ljudje hoditi k njej. In tisti, ki so se prepričali na lastne oči, so potem pripovedovali, da govori med zamaknjenjem z Jezusom, da hodi njen duh po nebesih in da občuje z rajnimi. Enkrat jo je nekdo zbodel z iglo — gosposki človek je bil — pa ne vem, kdo in kaj — a ona ni niti trenila. Mirno je sedela in strmela predse in njen obraz je bil tako lep in oči tako žareče in polne blaženosti, da si ni mogel človek misliti drugega, kot da jih obseva žarek božje svetosti.“

„Kolikokrat se pa zamakne?“ je povprašal Jernej.

„V začetku se je poenkrat na dan,“ je odvrnila Barba vsa vesela, ko je spoznala, da je Kovačev gospod, ki je že tako visoko učen in je že marsikaj izkusil po svetu, poslušaj z zanimanjem, — „v začetku po enkrat, zdaj se pa že po dvakrat, tudi trikrat na dan. Včasih ji stopijo med zamaknjenjem solze v oči, ne govori pa nič. Kar pove, pove vse šele potem.“

„Tako, tako,“ je zamrmral Jernej kakor sam zase, a starka je besedičila vedno urneje:

„Zdaj hodijo od vseh krajev ljudje k njej. Še tam z Ogrskega so zadnjič prišli in od Gorice, pa iz Istre tudi. Domačinov je vsak dan nekaj pri njej.“

„Kaj pa delajo?“

„Kleče in molijo po pet roženvencev po vrsti. Ko mine tisti čas in ona spet oživi, pa pove vsakemu vse, kar jo vpraša. O, že marsikoga je obvarovala nesreče.“

Barba je povedala še mnogo, da se je Jernej nehote zdrznil. In vse, kar je izgovorila, je izrekla s tako zagrizeno vero, da Jerneju ni prišlo na misel, da bi ji ugovarjal. Poslušal jo je dolgo, naposled pa jo je vprašal:

„Kaj pa župnik?“

„O, gospod so bili nekaj časa hudi. Zdaj pa pravijo, da k njej lahko hodimo, samo verjeti ji ne smemo vsega. A jaz ji verjamem,“ je zatrdila s povdarkom — „in ravno zato, ker ji verjamem, sem prišla nocoj k vam.“

Barba se je premaknila na stolu in z desno potegnila parkrat po miznem robu, kakor bi čakala in iskala primerne besede.

„Vidite, gospod,“ je začela, „vi ste zelo učeni.“

Jernej je molčal.

„Tudi Franca ve, da ste.“

Govorila je počasi in se venomer ozirala po sobi, če ni morda kje kak nepotreben poslušalec.

„In jaz imam dekleta, saj še morebiti poznate mojo Nežo. Mlada je še pravzaprav, nekaj čez dvajset jih ima; Franca ima pa brata.“

Zopet je prekinila in premišljevala, kaj in kako bi nadaljevala.

„Pa kaj potem?“ je prekinil Jernej molče.

„Glejte, Korenov Martin se je bil zagledal v mojo Nežo; no jaz ne bi imela ničesar proti temu, a božja volja to ni — vem da ni.“

Jernej je vstal, stopil parkrat po sobi gor in dol in obstal pri nezastremem oknu.

„Božja volja to ni,“ je ponovila Barba še enkrat; a naša Neža noče ničesar slišati o tem. Zato bi vas prosila pomoči. Vi ste učeni, gospod Jernej, moč imate, dekletovo znanje pa ni po božji volji, torej —“

„Pravzaprav — jaz bi dejal, dajte dekletu, kar je dekletovega!“

Barba je bila mahoma poparjena. V očeh ji je zagorela jeza in le s silo jo je krotila. Vstala je in je šla proti vratom. Tam je obstala in zabodla pogled v Jerneja.

„Jaz vem, da bi vi lahko pomagali. Pomislite! Franci Korenovi je bilo razodeto, da mora stati tam, kjer stoji zdaj njena bajta, cerkev in samostan in Martin bo prvi menih. Tak je božji sklep. Glejte, če pomagate, boste pomagali Bogu samemu.“

„A kaj naj storim? Ali vam je to Franca povedala,“ je vprašal Jernej in se ni mogel vzdržati zasmehljivega naglasa.

„Povedala,“ je odvrnila Barba. „Čudne rože poznate in iz tistih rož lahko napravite pijačo —“

Jerneja je zbolelo in je odvrnil odločno:

„To je laž, tega jaz ne znam!“

„Tako?“ se je začudila Barba. „No, sicer se mi je že itak zdelo, da ne boste hoteli. Kakor vas je volja. Lahko noč!“

Jernej je mirno gledal, kako je starka odšla. V Barbi pa je kipela jeza in nekaj obupu podobnega. Izprva sama ni vedela, kaj in kam bi, toda kmalu si je uredila misli in sklenila iti naravnost k Franci. Noč je bila lepa, mesečna.

Ko je prišla do Korenove hiše, je zagledala luč.

„Še ni šla spat, gotovo moli,“ je zagodrnjala. Pod oknom je obstala in pogledala v sobo. Suhljata ženska poznih let je čepela sključena pred leseno Marijino podobo. Blede, ozke ustnice so se počasi pomikale in voščene roke je oklepel droben rožni venec.

Pred podobo je motno brlela rdeča sveča, blagoslovljena tam na Svetih Višarjih, in njena nemirna svetloba je dajala ženskinemu, obrazu nekaj mističen izraz.

„Franca,“ je poklicala starka. A ona v sobi ni čula.

„Franca!“

Ženska se je zdrznila in njen steklenoognjeni pogled je zabegal po sobi.

„Franca, slišiš, nekaj moram govoriti s teboj,“ je hitela Barba, ko je videla, da je ona še ni opazila.

Tedaj je zamaknjenka vstala in prišla k oknu. Pomenili sta se šepetaje, kaj in kako je treba in Barba je potolažena odšla. Franca pa je stopila nazaj h kipu in se zagledala vanj. Oči so zastrmele, na lica je legla lahna, komaj vidna rdečica; bližala se je histerična ekstaza. —

Barba je hodila vse do jutra okrog. Iskala in kopala je korenine in venomer ponavljala po vrsti vse rože, da ne bi katere pozabila.

„Ej, da, norice je tudi rekla, pa mušnice tudi; čakaj, že vem kje rastejo te gobe.“

Zjutraj je šla domov in urno pristavila vode za skrivnostno pijačo.

„Cast bodi Bogu in Materi božji — čeprav oni brezverec ni hotel pomagati, se bo vendarle vse srečno izteklo.“

Neža je še spala. Ko se je vzdramila, je opazila, da ni matere v sobi.

„Bogve, kje neki so? Pa jaz vem, da tisto ni vse skupaj nič res, kar klepeče Franca. Bolna je ali pa hinavka. Ej, Martin bo moj!“

Potem je vstala in šla, komaj za silo oblečena v kuhinjo, ker se ji je zdelo, da nekdo ropoče tam.

„Ali ste tukaj, mati?“ se je začudila. „Bala sem se že za vas.“

„I, kaj se češ bati zame? Slaba si tako in bleda, pa sem dejala: Jaz jo moram kako ozdraviti. Loščev čaj ti prinesem, kar v posteljo pojdi!“

„Saj nisem bolna.“

„No, si pa zdrava, če nisi bolna; pokora zanikarna, kaj se repenčiš! Te bom menda vendar poznala, saj sem tvoja mati, ali ne?“

Barba je pretočila in ji ponudila.

„Zdajle to izpijem,“ je menila Neža, potem pa pojdem h Koronovim. Martin me je prosil, da bi prišla grabit, ko Franca ni za nobeno delo.“

„Kamor hočeš, pojdi, samo čaj izpij, da mi še resno ne zboliš,“ je zatrčila Barba.

In dekle je pila. Ali ko se je vrnila v sobo, so se ji začele tresti noge in v glavi jo je zbolelo. Onemogla in trudna se je naslonila na posteljo.

„Mati, meni je slabo.“

„Bo že, bo že,“ si je mislila Barba in dostavila:

„Saj sem ti rekla, da pojdi v posteljo.“

Nežo je začel viti krč. Omahnila je vznak in na ustnih so se pojavile pene. Oči so ji izstopile, lica so se ji nabrekla. V grlu jo je dušilo. Hotela je še enkrat poklicati mater, toda glas, ki ji je prišel iz grla, ni bil podoben človeškemu. Šele tedaj jo je obšlo: Umiram! Toda le za hip. Potem je izginilo vse. Parkrat je še strepetalo telo in obstalo.

Ko je Barba prišla v sobo, se je prestrašila. Planila je k hčeri in ko je spoznala, da je mrtva, je zarjula:

„O, ti brezverec peklenski, ti si jo ugonobil!“

In je bežala, lase razmršene in razpuščene, skozi vas in klicala ljudi na pomoč zoper Jerneja.

„On jo je, on!“

Ko so ljudje izvedeli, kaj se je zgodilo, so hiteli za njo, da so jo zadržali. A ona je neprenehoma ponavljala:

„On jo je, ta brezverec peklenski!“

Ko je Jernej začul novico, ga je pretreslo.

„Moj Bog — taka tema!“

Ljudje pa so ga na tihem kleli. Le tupatam se je potegnil kdo zanj.

„Kaj bo Jernej kriv! Tista babura Korenova jo je napotila do tega. Zaprli naj bi jo, ali pa naj bi jo poslali v blaznico!“

„Nič, nič! Ona je dala dober svet, ta ga je pa uklel. Učen je, pa bo že videl, kaj se pravi delati zoper Boga.“

Ko so naposled oblasti izvedele za vso stvar, so odpeljali Franco v neki zavod. Ljudje so se vdali, a živela je v njih vera, da bo Bog kaznoval vse biriče in vso gospedo.

Ivan Lah:

Roman o gospe Ani in študentu Avreliju.

13.

Ljudje, ki jih je premagala sila ljubezni, se zagledajo v svoje lepe sanje in se jim zdi vse drugo na svetu malenkostno in brez pomena. Vseeno jim je, kod hodi njih pot in kakšna so tla, po katerih hodijo. Zato se jim pogosto zgodi, da pozabijo na vsakdanje dolžnosti življenja in stopajo preko njih na veliko jezo in nevoljo vseh, ki živijo po dobrih šegah in običajih. Tako je je zgodilo, da Avrelij ni mislil, kako je nedostojno, ako se človek ne poslovi pri gospodi. Zato je Avrelij pričakoval, da se bo drugače glasil opomin profesorja Grizelija. Ko pa je slišal, da ni zakrivil drugega, je hotel popraviti svojo napako, ki se mu je zdela tako malenkostna, da na poti v grad niti ni premišljal o tem, s kakimi besedami se naj opraviči. Mislil je samo na gospo Ano in je želel, da bi se ji ne zgodilo kaj hudega zaradi njegove neprevidnosti. Bolj častna bi bila smrt v boju za njeno čast, nego da bi si sam prebodel srce. Odločno je položil roko na ročaj svojega meča in zdelo se mu je, da leži v njem odgovor na vsa vprašanja.

Tako je prišel popoldne v grad.

Stopal je po stopnicah navzgor in je naznanil slugi, da želi govoriti z grofom. Sporočili so mu, da je grof pri kneginji, in da mora počakati v sprejemni sobi. Avrelij je čakal nestrpno in je zbiral besede, s katerimi se opraviči. Treba je povedati tako, da se ne izda, da je spremljal gospo Ano. Ako bi povedal tudi to, je treba razjasniti ves slučaj. Toda s tem pade krivda na gospoda Terramyszko. Sklenil je, da hoče prevzeti krivdo nase.

Čez dolgo časa je prišel grof v sobo in je pogledal Avrelija z neprijaznim obrazom.

Avrelij se mu je priklonil in je začel takoj svojo izpoved.

„Dolžnost me je prignala k vam, milostivi gospod, da opravičim veliko napako, ki sem jo zagrešil nasproti vam in nasproti vašim gostom, ker sem odšel, predno sem se pri gospodi poslovil na način, ki je vreden visoke družbe, v katero sem bil povabljen. Spoznam, da je bila velika moja neprevidnost, dasi ni bila moja volja, da bi ne bil izpolnil dolžnosti, ki jo zahteva od vsakega pravega kavalirja družabni red in utrjena navada. Vzrok mojemu

odhodu je bil v zvezi s kavalirsko dolžnostjo, ki ni bila manjša od dolžnosti, ki jo ima vsak kavalir do družbe“.

„Ravno to vas ne opravičuje, ampak kaže vaše najgrše lastnosti,“ je rekel grof, „ker ste zapustili družbo in ste se vpricho vseh odpeljali z damo, ki ni želela vašega spremstva. Opustili ste eno dolžnost in druge niste izvršili; nasprotno, ravnali ste proti vsem dobrim navadam in ste celo pozabili na visoke osebe, ki so vas milostno sprejele na večeru“.

Te besede so padle z vso težo na Avrelija. Videl je, da je vse znano.

„Da, velika je moja krivda,“ je rekel Avrelij.

„In tem večja, ker ste jo hoteli prikriti,“ je pripomnil grof.

„Čista je moja vest in častna so moja dejanja . . .“

„Vaša predrznost ni manjša od vaše nedostojnosti, mladi gospod,“ je rekel grof, „zato vidite, da sva dokončala svoj pogovor.“

V tem trenutku je stopil v sobo gospod Terramyszka, ki se mu je takoj zdelo, zakaj so se slišale glasne besede med grofom in Avrelijem.

„Zdi se mi, da vlada danes v družbi nesporazumljenje, ker je ta mladi kavalir včeraj na moje povelje spremljal damo, ki se je odpeljala iz gradu. Svoj meč zastavim, da je vestno izvršil svojo dolžnost.“

Grof se je obrnil k Avreliju in mu je podal roko in je rekel s prijaznim glasom: „Želim, da bi tudi drugi spoznali, da ste ravnali kakor se spodobi pravemu kavalirju.“

Te besede so Avrelija pomirile in hvaležno se je priklonil grofu.

14.

Zunaj se je ustavilo dvoje konj in sluga je naznanil prihod gospe Anc. Avreliju je zatrepalo srce. Čez nekaj trenutkov so se vrata odprla in vstopila je gospa Ana v spremstvu ekselence Silva-Potoka. Stari kavalir jo je vodil za roko in jo je peljal naravnost proti grofu. Za njo so vstopili markiz de Pollian in gospod de Chemoi.

Avrelij je stal globoko priklonjen in si je komaj upal pogledati gospe Ani v obraz. Gospod Terramyszka je stal poleg njega in mu šepetal:

„Kako ste se imeli? Dobro? Jaz danes ne opustim prilike, da jo spremim. Vse tajite, ničesar ne priznajte, vso krivdo zavrnite name! Pri kneginji vas izgovorim.“

Avrelij je samo napol poslušal njegove besede in jih ni popolnoma razumel. Povzdignil je oči in je videl, da je gospa Ana gledala nanj; njiju pogledi so se vjeli. Ana se je smejala z ljubeznivim nasmehom, Avrelij pa je plašno povetil oči; čutil se je krivega pred njo in bilo mu je neprijetno, ko se je spomnil na vse. Med tem je stopila v sobo gospa de Champillon. Pozdravila je gospo Ano s prisiljeno prijaznim obrazom in jo povabila v svojo sobo, ker je hotela z njo govoriti, predno jo sprejme kneginja. Gospa Ana se je poklonila kavalirjem in odšla mirno z gospo de Champillon. Ekscelenca Silva-Potok je pogledal študenta Avrelija in rekel s posmehljivim glasom: „Vi ste spremili to damo v noči domov; gotovo vam je bila težka pot nazaj.“

„Ne razumem vas ekscelenca,“ je rekel mirno Avrelij.

„Mladim ljudem se pogosto zgodi, da jih dama odslovi,“ je rekel stari kavalir z nasmehom. „Mi vse vemo.“

„Izpolnil sem svojo dolžnost, ekscelenca, in ne razumem, zakaj bi bil odslovljen.“

„Gospoda,“ je rekel Terramyszka, „to je malo nesporazumljenje. Mladi gospod je spremljal damo na moje povelje.“

„Sedaj razumemo,“ so rekli gospodje in se posmejali, kajti menili so, da vedo, kaj se je zgodilo in niso hoteli spraviti mladega študenta v zadrego. Podali so mu roke in ga sprejeli v svojo sredo.

Avrelij si je dobro zapomnil one besede in ni bil zadovoljen s pravo; hotel se je z njimi pogovoriti pozneje.

Gospa Ana je sedela v sobi pri gospe de Champillon in poslušala njene besede. „Ne morem dovoliti, da bi govorili s kneginjo, dokler ne opravičite svojega včerajšnjega bega,“ je rekla gospa de Champillon; „kajti slučaj je znan vsem in govori o njem celo mesto v veliko sramoto kneginji, ki prebiva med nami.“

Gospa Ana je vstala in je hotela z ostro besedo zavrnilo to očitjanje. Toda obvladala se je in mirno poslušala dalje.

„Znano je,“ je nadaljevala gospa de Champillon, „da ste zapustili grad takoj, ko se je podala kneginja v svojo spalnico, in sicer ste zapustili grad v družbi z nekim gospodom, kar je nedostojno za damo, katere mož je v dvorni službi. Tudi kneginja ve o tem, in ni ji bilo prijetno, da se je to zgodilo. Gotovo imate pripravljene izgovore za vsak slučaj, toda pri veliki vojvodinji se se ne morete z ničemer opravičiti in ne morem vam dovoliti, da se snidete s kneginjo.“

„Resnica je, da me je spremljal na poti domov mlad kavalir, ki ga je v to določil gospod Terramyszka. Moja vest je čista in želim, da to sporočite kneginji.“

Gospa de Champillon je za trenotek molčala, potem pa je rekla: „Tudi to vas ne opraviči.“

„Potem me opravičijo vsi kavalirji, ki stoje zunaj v dvorani,“ je rekla gospa Ana ponosno in je vstala.

Gospa de Campillon ji je pogledala prezirljivo in rekla:

„Velika vojvodinja bo izvedela o tem“, in je odšla proti vratom, ki so vodile v sobo kneginje.

Kneginja je sprejela gospo Ano zelo ljubeznivo. Ko se je gospa Ana hotela opravičiti, je rekla:

„Vse mi je razumljivo in nisem vas obsojala. Priporočila bom vas veliki vojvodinji.“ — Gospa Ana ji je hvaležno poljubila roko. Na to so vstopili v sobo kavalirji in so se posedli okoli kneginje. Gospod Terramyszka se je vsedel blizu gospe Ane in ji je šepetal laskave besede na uho. Avrelij je sedel blizu njega in si ni upal prisesti bliže, ker se je bal, da bi vzbudil v drugih slabe sumnje. Čakal je na priliko, da more izpregovoriti par besed z gospo Ano, da jo prosi odpuščanja in potem je hotel oditi. Gospa Ana je bila ves čas obdana od kavalirjev in se je odkritosrčno smejala njih besedam; komaj da se je ozrla na Avrelija, ki je nemirno čakal konca.

Šele ob mraku je gospa Ana šepnila gospodu Terramyszki na uho, da želi govoriti z Avrelijem in da naj jo osvobodi gospodov kavalirjev. Gospod Terramyszka je takoj izpolnil povelje in je zašepetal gospodom, da želi gospa Ana govoriti z zaljubljenim študentom. Gospodje kavalirji so obdali kneginjo in med tem se je Avrelij približal gospe Ani. Poljubil je skrivaj njeno roko in je zašepetal: „Odpustite, moja gospa!“

„Ničesar vam nimam odpuščati,“ je rekla s sladkim glasom. „Hotela bi, da bi me danes zopet spremili, toda to se more zgoditi le z največjo opreznostjo.“

V tem je padel gospo Ani robec na tla. Avrelij se je priklonil in je med tem začutil njeno roko na svoji glavi.

„Hvala vam,“ je rekla gospa Ana, in mu je zašepetala: „Pričakujem vas . . .“

„Jaz odidem,“ je šepnil Avrelij in se je odstranil, kajti zapazil je, da gleda gospa de Champillon proti njemu. Avrelij se je poslovil od dam in kavalirjev in odšel.

15.

Stari modrijani trdijo, da je nezadovoljnost ljudi velika ne-hvaležnost do bogov, kajti vse se godi na svetu po volji bogov in nič slabega ne more priti iz njih dobrotljivih rok; zato je tudi nesreča le prevara, s katero se skuša naša stanovitnost, in je enaka grenki lupini, ki skriva v sebi sladek sad. Kdor namreč izpolnjuje svoje dolžnosti, hodi pravo pot in ga ne moti niti sreča niti nesreča.

Ko je Avrelij stopal v grad, je mislil, da s tem izpolni svojo dolžnost, ki se mu je zdela tem bolj brez pomena, ker je hotel s smrtjo kaznovati svojo lahkomišelnost. Toda dosegel je v tem mnogo več in vračal se je z veselim srcem.

Kako velika je bila njegova sreča, da je videl gospo Ano, da je govoril z njo in da ji je mogel reči ono besedo, ki je ves dan trepetala v njegovem srcu: „Odpusti!“ . . . In Ana ga je ljubeznivo pogledala in mu vse odpustila.

Tako se je študent Avrelij vračal domov. Toda ko je prišel do svoje hiše, se mu je zdelo, da je v nji vse prazno in da ne bo mogel ostati doma. Zato je odšel naprej in pot ga je vodila ven iz mesta. Tam je hodil, koder so vodile steze preko bele planjave, z radostjo v duši, s pesmijo v srcu. Hodil je dolgo, da so zvezde posejale modro, nebo in nazadnje ga je pot sama privedla na cesto, po kateri je prejšnji večer spremljal gospo Ano . . .

Med tem se je vozila gospa Ana s svojimi kavalirji na svoj grad. Poleg nje je sedel gospod Terramyszka, drugi kavalirji pa so jezdili na konjih. Gospod Terramyszka je šepetal gospe Ani razne lepe stvari; pri tem je pripovedoval neko svojo zgodbo iz mladosti, s katero je dokazal, da so mladi kavalirji v svojih najlepših letih preveč boječi. Gospa Ana se je smejala pripovedovanju in gledala zvezde na nebu; zdelo se ji je, da niso tako lepe, kakor prejšnjo noč. Ves čas je mislila na študenta Avrelija in bilo ji je prijetno, kadar je gospod Terramyszka imenoval njegovo ime. Tako so se pripeljali do dvorca. Gospod Terramyszka je še enkrat obžaloval, da kneginja že drugi dan odpotuje in je obljubil gospe Ani vso svojo pomoč v boju proti gospe de Champillon. Pri tem ni pozabil dati ji nekaj dobrih naukov glede študenta Avrelija. Krasota gospe Ane ga je tako navdušila, da je skoraj pozabil na druge kavalirje, ki so stali okoli nje.

Ko so se poslovili tudi ostali kavalirji, so se napotili domov. Ker je bila lepa noč, so jezdili počasi in se zabavali s pripovedo-

vanjem povesti. Gospod Terramyszka je pripovedoval o štirih vitezih, ki so nekoč spremljali neko damo na njen dom. Iz mesta so jo spremljali štirje, toda v mesto se ni vrnil niti eden. Kako se je to zgodilo? Vsak se je namreč po drugi poti vrnil na njen grad, in vsi štirje so se zopet sešli pod njenim oknom.

Ko so kavalirji slišali to povest, so se veselo zasmejali, potem pa umolknili in na skrivnem vsak zase mislili, kako bi bilo, ko bi se vrnili pod okno gospe Ane in bi ji razkrili svojo ljubezen, kajti vsi štirje so se bili zaljubili vanjo.

Gospod Terramyszka je uganil njih misli in se je veselo smejal. Tako so prijezdili v mesto . . .

Takrat pa je študent Avrelij slonel pri oknu v svoji sobi in sanjal o gospe Ani. Zunaj je sijala mesečna noč, okoli in okoli s snegom pobeljena. Ljubezen, ki je trepetala v srcu Avrelija, ni mirovala. ampak mu je budila sladke sanje. Zdelo se mu je, da piše pismo gospe Ani: „Zakaj si se pojavila pred mojimi očmi, zakaj ni šla daleč drugod moja pot, da bi se ne bila srečala s Tvojo, kajti usojeno je, da pojdejo ločena najina pota. In glej prvo srečanje je bilo začetek greha in nesreče. O da bi ostala bolešt in pokora samo meni, da bi ti občutila samo radost in srečo. Toda kaj morejo prepovedati ljudje, ki mislijo, da z razumom obvladajo življenje, v resnici pa vodi ljubezen naša pota in to je naša največja sreča.“ Tako je pisal študent Avrelij pismo v sanjah . . .

Ko se je gospa Ana poslovila od svojih kavalirjev, je odhitela v svojo sobo in se vsedla k oknu. Zagledala se je v belo zimsko noč in mislila na študenta Avrelija. Onstran sneženega polja so se kazali črni robovi; tam so bili mestni zidovi in za njimi mesto. Sneg se je svetil čez ravnino v luninem svitu in iskre so se lesketale po njem. Gospa Ana se je zasanjala v svojem naslanjaču v belo noč. Zdelo se ji je, da je nekdo prišel preko ravnine, da se je vstavil pod oknom.

„Ne stoj pod oknom, moj dragi, ker je hladna noč, vrata so odprta in nikogar ni na stopnicah!“

In je stopil tiho naprej po vrtu in se je bližal po stopnicah. Vrata so se odprla in stopil je plašno z negotovimi koraki . . . Približal se je polahno in pokleknil pred njo.

„Moj Avrelij!“

Čutila je njegovo glavo v svojem naročju, božala je njegove lase in polnila s poljubi njegove boječe oči.

Tako je sanjala gospa Ana celo noč.

16.

Drugi dan se je kneginja odpeljala iz mesta. Mnogi so jo spremljali, kajti vedeli so, da se pelje naravnost k veliki vojvodinji in da bo veliko ležeče na tem, kako bo kneginja pohvalila mesto in meščane. Zato so meščani kneginjo po ulicah veselo pozdravljali; po njenem odhodu pa so si oddahnili in naredili veliko veselico.

Študent Avrelij je tudi odšel na ulico in stopil med vrste drugih študentov, ki so stali pred akademijo. Zdelo se mu je, da ga je kneginja zapazila, ko se je peljala mimo. Tudi gospod Terramyszka ga je zapazil in mu pomigal z roko v pozdrav. Ko pa je bila kočija s spremstvom že daleč zunaj mestnih vrat, so se zbrali študentje v veselo družbo in so šli na pijačo. Tudi študent Avrelij je šel z njimi, hotel je v veseli družbi potolažiti nemirno srce in se razveseliti. Šli so torej skupaj v krčmo in so tam peli pesmi o vinu in ljubezni. Študent Avrelij je z njimi pil pozno v noč in je čutil, da je prijetno sedeti v družbi in misliti na to, kar srce ljubi. Vse veselje tovarišev se mu je zdelo prazno v primeri z eno samo mislijo, ki je polnila njegovo srce. Tako se je zgodilo, da Avrelij niti ta dan niti pozneje ni šel h gospe Ani. Posedal je doma pri knjigah, pisal latinske verze o ljubezni, zvečer pa je v duhu pošiljal gospe Ani najlepše pozdrave in želel biti pri njej . . .

Gospa Ana je dan na dan pričakovala, kdaj jo obiše študent Avrelij. Mislila je, da se zabava v veseli družbi s svojimi tovariši in dvori kaki lepi dami, zato je pozabil na njo. Ko se je zmračilo, je mislila gospa Ana, da takrat zapusti študent veselo družbo in da pride k nji na двореc. Stala je ob oknu in gledala preko snežene ravnine; toda padla je že noč in njega ni bilo.

Nekega dne pa je prišla gospa Ana na dobro misel. Vsedla se je in pisala pismo:

„Visoko cenjeni gospod! Ko sva bila skupaj na večeru pri grofu Silva-Potoku, ste mi lepo govorili o latinskih pesnikih. Ker nimam tukaj knjig in bi zelo želela poslušati njih pesmi, prosim vas, da bi prišli k meni in mi čitali njih pesmi. Upam, da gotovo ustrežete moji želji, tem bolj, ker je gospod profesor Grizelius pohvalil vašo učenost.“

Ko je prejel študent Avrelij to pismo, ga je poljubil in solze radosti so se zalesketale v njegovih očeh. Takoj je zbral knjige latinskih pesnikov, posebno Ovidija, ki je pel najlepše pesmi o ljubezni, in je odšel k gospe Ani.

Z veseljem je pozdravil že od daleč prijazni dvorec na poljani in se je čutil srečnega, da je smel iti vanj.

Ko je stopil na vrt, je zagledal gospo Ano, ki je stala pri oknu in ga čakala. Pospešil je korake, preletel je stopnice in kmalu je stal pred njeno sobo. Ko je stopil v sobo, ga je presenetila jasna krasota, ki je vladala v nji: Gospa Ana je stala sredi sobe. Obstal je pri vratih in se je globoko priklonil:

„Prišel sem, milostiva gospa, kakor ste mi ukazali.“

„Veseli me, da ste ugodili moji želji.“

Približal se ji je s knjigami in ji hvaležno poljubil roko.

Povabila ga je v drugo sobo, ki je bila vsa okrašena s preprogami in slikami. Vsedla sta se poleg okna in študent Avrelij je začel čitati.

Gospa Ana je poslušala pesmi ljubezni, pri tem pa je občudovala lepo glavo študenta, ki je ves zamišljen strmel v knjigo in čital. Pri tem je nehote položila svojo roko na njegovo glavo; on je to začutil in je poljubil njeno roko . . .

Pokleknil je pred njo in skrtil svojo glavo v njeno naročje.

Vsi krasni spomini one prve noči so se molče ponovili. Knjige so padle po tleh in so obležale razmetane.

„Zakaj vas ni bilo tako dolgo?“

„Zakaj me niste povabili?“

„Ali ne najde pravi kavalir sam prave poti do svoje dame?“

„Moja gospa!“ . . .

Tako je ljubezen zmagala. —

Pozno ob jutru se je vrnil študent Avrelij proti mestu in je pel hvalo o velikih skrivnostih ljubeznipolne noči. Tako je hodil vsak dan h gospe Ani . . .

17.

Gospa Ana je dobila od moža povabilo, da naj pride na dvor, ker se bliža čas velikih slavnosti; toda gospa Ana je ostala na dvorcu in se je izgovorila z boleznijo.

Študent Avrelij je prejel od očeta pismo, polno skrbi in ljubezni, odgovoril pa je nanj kratko brez lepih besedi. Tako je prešla zima.

V lepi pomladi se je razcvetela ljubezen. Bila je kakor bajka o cvetočih vrtovih. Gospa Ana in študent Avrelij sta hodila po pisanih tratih, trgala cvetlice in poslušala pesem škrjancev. Hodila sta po polju, po logih in gajih in sta čutila, kakor da sta enaka cvetoči pomladi, ki ju obdaja.

Prešla je pomlad. V krasnem poletju je spremljal študent Avrelij gospo Ano po njenih sprehodih po zelenih senožetih, prevahal jo preko reke na lahнем čolnu; zvečer sta posedala v senci na vrtu, ali pa sta slonela v sladkem objemu v tihem zatišju ob reki. Pogosto sta presanjala vso noč ob odprtem oknu in poslušala pesem slavcev. Tako je prešlo poletje. Nastopila je jesen, tiha, otožna. Porumevale so trate, listje je ovenelo, vrtovi so se osuli. Zavel je mrzel dih preko njih. Toda ljubezen je tudi v jeseni krasna. Študent Avrelij in gospa Ana sta hodila po ovenelih tratah in se veselila svoje ljubezni, ki ostane vedno mlada v srcu, tudi ko priroda umira . . .

Toda gospa de Champillon je izvedela vse, kaj se godi na dvorcu gospe Ane. Po mestu so raznesli študentje vest, da Avrelij ne prihaja več na akademijo in sam profesor Grizelius se je z bridkimi besedami pritožil nad tem, da nekateri mladeniči popolnoma pozabijo na svoje dolžnosti.

Takrat je velika vojvodinja hotela ustreči želji kneginje Zapoljske, da povabi študenta Avrelija v dvorno službo; gospo Ano pa je hotela sprejeti v krog dvornih dam. Zato je dvorni kancelar napisal dvoje pisem in je z njima povabil študenta Avrelija in gospo Ano na dvor.

Toda gospa de Campillon je o tem izvedela in je veliki vojvodinji vse pojasnila. Velika vojvodinja je bila presenečena in je hotela gospo Ano kaznovati za njen greh.

Tako je prišel študent Avrelij na dvor. Velika vojvodinja ga je milostno sprejela in mu je določila mesto v vojaški službi.

Avrelij se je podnevi uril v boju, ponoči pa je pisal dolga pisma gospe Ani, ki je sama, zapuščena umirala v svojem dvorcu.

Dvorne dame pa so vedele za skrivnost študenta Avrelija in so si mnogo prizadevale, da bi pridobile njegovo srce. Kavalirji pa so se bali nevarnega tekmeča in so iskali z njim prepira. Tako je bilo življenje na dvoru. Toda Avrelij ni obupal nad usodo. Ko se je storila noč, dal si je osedlati najbolj urnega konja, zapustil je dvor in dirjal h gospe Ani. Tako je pozabil na svojo dolžnost v službi in je prišel pri veliki vojvodinji v nemilost. Ker pa je hotela velika vojvodinja izpolniti dano besedo, je povabila tudi gospo Ano na dvor posebno, ko je zaupala, da bo gospa de Champillon pazila na to, da se ne bo grešilo proti dobrim starim običajem. Tako je prišla gospa Ana zopet na dvor. Živela je ob strani svojega moža in dvorili so ji kavalirji, ki jih je znala gospa Ana pridobiti za svoje načrte; stali so na straži, kadar je odšla ponoči na vrt, kjer jo je čakal Avrelij . . .

Takrat pa se je zgodilo, da je nastala vojska zaradi nasledstva na prestolu. Stari maršal Gouderne, ki je bil velik prijatelj gospe de Champillon, je imenoval Avrelija za poveljnika jezdecev in ga poslal v vojsko.

V jesenskem gozdu, daleč od dvorca sta se poslovila gospa Ana in Avrelij. Spomnila sta se še enkrat na vse krasne čase svoje ljubezni in sta se dolgo poslavljala. Gospa Ana je kakor v obupu obležala pod starim drevesom in je plakala, Avrelij pa je zasedel konja in je oddirjal k svoji četi.

Vojska se je nesrečno končala. Med onimi, ki so ležali mrtvi na bojnem polju, je bil tudi Avrelij.

Ko je prišla vest o porazu na dvor velike vojvodinje, je zavladovala žalost. V tej splošni žalosti je gospa Ana prosila, da sme oditi na svoj двореc, kar ji je velika vojvodinja milostno dovolila. Pri slovesu jo je poljubila na čelo in si obrisala solze.

Gospa Ana je odšla na svoj двореc in je tam žalovala do smrti.

Književna poročila

Pugelj Milan, Mimo ciljev.¹ Knjižnica „Slovenskega Ilustrovanega tednika“, II. zvezek. V Ljubljani, 1914. 8°. 180 str.

Milan Pugelj dozdaj ni napisal niti romana niti večje novele, a drobnih stvari je poteklo že silno mnogo iz njegovega peresa in več knjig, zbirk črtic in povesti, lahko imenuje že svojih. Ni se še našla vneta družba, ki bi ga bila dvignila na rame in ga med ovacijami kazala strmečemu občinstvu; vendar so pisateljske vrline Pugljeve brezdvomne. Dialog ni njegova sila, marveč lastno pripovedovanje in opisovanje nenavadnih položajev, ki nam kažejo čudne kontraste, resnobo in smešnost, novelo v sodni dvorani, trubadurja sredi zaljubljenih črnih murnov, zaljubljenost in šepavost, poljube na obrazu, ki pa je žalosten, ker ni kron v žepu itd. Humoristično učinkujejo njegove često drastične primere. V pričujočo knjigo je združenih deset zgodb o ljudeh, ki streljajo „mimo ciljev“, to je, ne dosežajo tega, kar so hoteli.

V „Zanešenih“ pripoveduje o človeku, ki je ustrelil svojo ljubico namesto svojega tekmeca v ljubezni; ta tekmeč, skitalica Piškur, je očitno namenoma poslal njo na prostor, določen za dvoboj, a sam je „izknajfal“. Spis je zdaj humoreska, zdaj tragika, oboje obenem. Le tista zagrnjena glava ustreljenke, ki bodi pred sodiščem nekaj corpus delicti, moti. — „Trije meseci“ so maj, oktober in februar ter tvorijo stvarno enoto. — „Maj“ je divna slika majske noči in majskega jutra. Človek s svojimi mislimi in čustvi, s svojo domišljijo in domišljavostjo je sredi instinktnih bitij, murnov in slavcev in škrjancev in sredi visokih, a hladnih zvezd ter trubaduri nemo pred oknom ljubice. — „Oktober“: tu priroda stopa nekoliko v ozadje, le srčna bol črnega vrana, ki zaman išče svojo drugo, se ostro riše; pa ta bol se zdi kakor bol moža, ki mu slabič zapeljuje ljubico. — „Fe-

¹ Prim. Ljubljanski zvon, št. 6; str. 337.

bruar*: poroka slabičeva sredi zimskega mraza. — Vse tri mesece spaja ljubav „njegova“: maja meseca sanja o njej sredi prirode in gleda na njeno okno; oktobra vidi, da jo zapeljuje slabič, februarja se poroči ta-le z njegovo drago. Pa fant ne obupuje zato. — „Helena“ je zelo fantastična zgodba, ki pa ima tehten motiv: Melhior Kliš je mislil, da je največja moč ženske njena lepa zunanost, da človeka na žensko ne priklepa toliko strast in slast, kolikor lepota belega, močno bleščečega telesa, da privlačuje le zunanost, ne notranost; dal si je napraviti model lepe Helene, ki je takorekoč živel. A končno je moral priznati, da telesni lesk ni edini moment ljubavi, marveč da silno deluje tudi notranost; ko je videl, da je njegova Helena gola laž, je njegov model bil mrtev. — „Jerom“ je povest o starcu, ki ga že čaka smrt; vso noč je v sanjah slišal melodijo, znano mu iz mladosti; sedel je h klavirju, igral in v igri ves gorel, da bi pogodil zopet tisto melodijo, a ne more je najti več, dasi jo je začutil v sebi in povsod okoli sebe v oni noči; star je in ne more je zgrabiti in obvladati. V naslednji noči je v snu zaslišal stare godce-tovariše, ki je igral ž njimi tolikrat po plesih, zabavah in koncertih, rajnega Luko in druge, ki jim prerašča grobove že zelena trava. Umrl je. To je težkoresna snov, a Pugljev humor zveni v njo, kakor je pri njem sploh tragedija od humorja neločljiva. — „Zaljubljeni kmet“ je tragična humoreska o kmetu, okoli katerega je greh poželjivosti po oblikoviti sejmarici skakal kakor igravo živinče. Svetnice in svetniki so ga s sten brezbrizno gledali, ko je s težkimi vzdih razpihaval krušne drobtine s črešnjeve mize; verujoč sv. Petru, ki mu je v sanjah rekel, naj veruje v Boga in srečno bo prebredel Savo, utone v njej. — „Labud poje“, pa ne vem, komu; vsekakor pesem o prijatelju, ki zavede ženo prijatelju: ne mešajte čednosti s smradom, prijateljstva ne s prevaro, vsako naj bo samo zase! — „Utešenja“ srčnih boli je iskal gospod Grozd, ko je v samotnem gradiču vsak večer videl ob oknu dekle, ki se mu je videlo, da koprne v svet in v vrtinec življenja; v istini pa se je ona že davno utešila z mislijo, da ji je treba zavriniti vse, kar slika mlada in razvita domišljija; tudi on je bil tako „utešen“, ko jo je videl pohabljeno na vsem telesu. Pravzaprav banalen motiv, a lepo izdelan. — „Petih kron“ je poposil literat Peter Slava svojo ljubico-učiteljico, ko ga je posetila; ni je vodil v gostilno, da bi ji krepko nazdravil, niti ji je kupil rož; ves dan jo je gonil po vročem solncu in šele zvečer pred odhodom vlaka se je rešil iz zadrege ter izjecljal svojo prošnjo. Komika položaja! — „Sveta zemlja“ je bila slovenska domovina starcu, ki v mesečnih nočeh kleči gori na holmu ter prosi odpuščanja, da so se ji njegovi sinčki-sokoliči izneverili. Žena mu je bila tujka in strup načelnega nasprotja je otroval vzgojo. — „Opice“ se med seboj prepirajo za kosček sladkorja, ki jim ga vrže ljubezniva dama za pregrajo, a se odločno in složno obrnejo proti pazniku, ki hoče med njimi delati mir. Nekateri gledalci vidijo v tem sliki svojih lastnih razmer, ki so toliko slabše, ker se mi proti „pazniku“ ne obrnemo tako složno in odločno.

Pravi biser v tej zbirki je zame trojnata črtica: „Trije meseci“; divnolep je zlasti v „Maju“ opis prirode in njenega življenja. Poleg te črtice bi postavil zgodbo o „Jeromu“. „Opice“ bi jaz iz knjige izpustil. — Format „knjižice“ je jako okusen in prikladen na pr. za potovanje in sprehode. Želimo le, da bi podjetno založništvo ne ustrelilo tudi „mimo cilja“ ter pogodilo svoj namen: materijelno korist.

Kaj. Ogrizek.

Hrvatska mlada lirika. Izdalo Društvo hrvatskih književnikov. Knj. XXXII, Zagreb, lipanj 1914. 80. 157 str. Cena 2 K.

Dvanajst hrvatskih mladih lirikov. 12 apostolov? Da imamo Slovenci pokazati v kateremkoli zborniku toliko dobrega naraščaja, bi bili veseli. Morda se razvije iz mlade družbe, ki prepeva po Zvonu, Slovanu in Dom in svetu kedaj kaj več? Če nam zopet ne uskočijo v politiko in drugam! — Prebral sem knjigo večkrat, končno tudi uvod, ki se razlikuje od drugih uvodov. Kratek je in dober. Napisal ga je eden izmed dvanajstorce, Ljubo Wiesner, zase in za vso hrvatsko mlado liriko. Nastala je pod vplivom Vidrića, Matoša, Domjanića, Nikolića, pa ne epigonski. Razvija se samostavno. „Marljivo je izgradjivanje i diferenciranje novih elemenata osjećanja i gledanja s jedne, a s druge strane traženje adekvatnog izraza savremenim bolovima, užicima, strastima. Profinjuje se osjećaj za jezik i ritam, kultivira se pravilnost stiha i strofe . . . Plastičnost slike, čisto razpoloženje, sitnica kakva iz života ili duše, . . . sloboda nada vse cilj je svima . . .“ Za vsakega izmed dvanajstorce veljajo nekatere teh besed, za mnogega mnoge, vse edinole za Janka Polića-Kamova. Dva iz dvanajstorce, pravkar imenovani in pa Milan Vrbanić, sta že umrla, prvi buntovnik, drugi sanjar, velik ljubitelj Slovencev.

Vkljub obliki ta knjiga ni zbornik, marveč revija, program, vrata, uvod. Za Slovence tudi pokušaj, slovenskim literatom opomin, naj delajo več, sicer zaostanemo. I „mi“ bi morali dobiti takovo revijo, — narodu, ki nosi v svoji duši bol in težnje, narodu, ki ima cilje, ne zadostujeta dva klicarja v časih, ko gre za naš narodni obstoj in razmah v širšem okvirju . . .

Ivo Andrić je jaden, sam, žalosten, obupan. Vladimir Čerina zamišljen filozof, njegova lirika meditira. „Vihorja“ ni čuti iz teh pesmi samotarja. Vilko Gabarić je romantično religiozen, ima pa zmisla i za meditacijo, i za vinograd. Meditacija mu ne pristojta. I Ivan Galović se mora odločiti, ali za romantiko, ali za meditacijo. Dokler veže oboje, je sreden. Karlo Häusler se je valjda učil pri Župančiču (dobe „Čez plan“). „Juternji pohod“, „Zvonec s neba“ in „Večernja molitev“ so vkljub biedermajerskim naslovom kabinetni kosi. Izborna pogaja razpoloženje. Zvonko Milković je slikar, stihe tvori s kistom. Poslušajte to-le nedeljsko sliko, ki je najlepša v njegovi galeriji:

Rano več zvonjahu zvona jasnim jutarnjim mirom.
 Ustasmo sretni i vedri i vrata raskrilismo širom.
 Gledamo povorke duge — seljaci slaze kroz polje,
 U bielom, čistom odielu humom se spuštaju dolje.
 I idu kroz zrelo klasje i put se njihov vijuga,
 A preko zlatnoga polja leži tišina duga.
 I idu sa sviju strana, i povorke njihove biele
 Sastaju se kod tornja, gdje lipe straže i jele.

Uz grozdove sjednimo amo, ušutimo smjerno, čas je:
 Jer misa počne u crkvi, što se bieli kroz klasje . . .
 A kad će minuti služba, podjimo blage duše
 K cesti uz jablane stare, gdje lagodno lahor puše.
 Tamo će mnogi proći, koji u crkvi bješe,
 Pa će nam mirno reći: daj bog del svete meše.

Stjepan Parmačević je vojvodinski ikavec. Njegovi stihii sežejo v dušo, „Noć“ je kratek umotvor, izbrušen, kakor orientalska skledica iz ametista, „Ercsi“ plameneč protest proti madjarizaciji: „Ne, — Dunav šumi, a u tome šumu ko srebro gine

meke ikavština ...". Epičen je „Kip domovine“, „gdje voljet treba ono, čega nema, a mrziti, čega siti smo posvema.“ — Janko Polić-Kamov je pesnik po božji volji, vulkanska narava. Patetiki daje duška v odah, ki so v pestrosti, prispodobah in impetuoznosti uprav futuristično drzovite. Opeva prevrat, kaos, zablodo, razbijanje idealov, in roga se ti, roga ... — Nikola Polić, Avguštin Ujević in Milan Vrbanić imajo prav spodobne stihe, pa brez emocije in posebnosti. Da niso tako moderni, bi mogli biti sošolci Jenka. Ljubo Wiesner je koloraturna „moč“: Seosko jutro, blago večje, prazna crkva itd. Njegova proza je boljša.

Tej reviji mlade hrvatske lirike sledi še kratka revija avtorjev. Biografije, boljše silhuete vseh dvanajst na petih straneh. Če sodim po pesmih, je nekaj biografij preoptimističnih. — Da sem jaz urednik, bi bil mnogokaj črtal, a ostalo so biseri. In še nekaj: Če primerjamo mišljenje, čustvovanje, način izražanja, skratka tip in karakter slovenske in hrvatske lirike, ni med njima nobene razlike: Lirika ene in iste nacionalne duše, mehke, sanjave, dobre in lepe, bogate, tako bogate, in — nekoliko bolne.

Dr. Zober.

Pajsji ieromonah, Istorija slavėnobilgarskaja (1762). Po prvopisu za tisk pripravil Jordan Ivanov, docent vseučilišča. Izdala Bolgarska Akademija znanosti. Sofija, 1914. LXVI + 91 + 5 str. facsimila. Cena 3 K.

V težkih dneh krivde in nesreče je Bolgarska Akademija izdala tisto zgodovino svojega naroda, ki pomeni naravnost njega vstajenje koncem 18. stoletja. Svetogorski menih Pajsij jo je napisal leta 1762. Iz kulturne sredine, ki so jo označevale le duhovno-verske knjižice in cerkvene pratike, je mesto dosedanjega klica: „Blagoslovljeni kristijane!“ v svoji Istoriji zaklical: „Bolgarine, poznaj svoj rod in jezik!“ ter s tem postal početnik nove bolgarske dobe. Vlada je bila turška, cerkev, trgovina in meščanstvo pa grško; slovanski element se je očulal le na selih. V to puščavo je zrl otec Pajsij, menih samostana Hilandara, pozneje Zografa na Sveti gori, mož temperamenta in dejanja, ki svoje zgodovine ni pisal za samostansko biblioteko, marveč za probudo bolgarstva in jo je zato napolnil z nacionalnim duhom ter namenil duševni revoluciji. In njegov rokopis se je prepisoval in se v prepisih širil od kraja v kraj kakor „istinita sveta biblija“ (kakih 40 prepisov se je ohranilo), dokler se ni leta 1844 prvič natisnil. Kakor narodni Homer! In več selišč se prepira o Pajsijevem rojstvu. Vsekakor se je rodil v samokovskem okrožju leta 1722; leta 1745 je prišel v hilendarski manastir na Sv. gori; tu je često slišal, kako so oblastni grški menihi, ki so imeli cerkveno oblast za seboj, zasmehovali in hulili slovanske kaludjere, in že to je njegovemu značaju moralo dati nacionalno smer. Leta 1758 je prispel na Sv. goro srbski kaludjer zgodovinar Jovan Raić, ki je iskal tam virov za svoje študije in je dal pobudo za zgodovinsko delo tudi Pajsiju. Leta 1761 je bil Pajsij od svojega samostana poslan v Sremske Karlovce, kjer se je na neki listini ohranil njegov avtograf. Sledečega leta je sestavil svojo Istorijo, nato pa postanejo podatki o njegovem življenju nesigurni. Misli se je do pred par leti, da je izgubljen tudi Pajsijev prvopis zgodovine; a našel ga je v zografskem samostanu leta 1906 Jordan Ivanov in ga v pričujoči akademski publikaciji v vsej točnosti izdal z željo, naj bi se Pajsij, ki je v časih bolgarskega robstva v 18. veku prvi začel nacionalno osveščati Bolgare, postavil tudi na čelo novobolgarskega prepoveda. Publikacija ima torej očitno jako aktualno svrhu.

Jurjevski.

Narodna knjigarna

v Ljubljani, Prešernova ulica št. 7

se priporoča slav. občinstvu za dobavo **knjig vseh strok in vseh jezikov** ter za **naročevanje vsakovrstnih nepolitičnih časopisov.**

Z „Narodno knjigarno“ združena

trgovina s papirjem, pisalnimi in risalnimi potrebščinami

je preskrbljena z najizbornejšim blagom in priporoča vsakovrsten **papir**: kancelijski, konceptni, pismeni ministrski, dokumentni, ovitni, barvani in za pisanje na stroj; ima svojo bogato zalogo

krasnih kaset pisemskega papirja,

veliko izbiro vsakovrstnih svinčnikov, peres, peresnikov, radirk, čopičev, črnih, barv, kred itd ter vse risarske in slikarske potrebščine zlasti za realce in gojence obrtne šole.

Nadalje je v zalogi bogata izbira

trgovskih knjig

vseh vrst v različni vezbi, istotako **notezov, beležnic kupnih knjižic in sploh vseh potrebščin te stroke.**

Kmetska posojilnica ljubljanske okolice

registrovana zadruga z neomejeno zavezo v Ljubljani

:: obrestuje hranilne vloge po čistih ::

4³/₄ 0/0

brez odbitka rentnega davka, katerega
plačuje posojilnica sama za svoje vložnike.

Posojilnica posojuje svoj denar na varna
kmečka posestva, radi tega je tudi ves
denar pri njej popolnoma varno naložen.

Gospodstvo posojilnice vodijo gg.:

Ivan Knez, veletržec in velepos. v Ljubljani.
Andrej Šarabon, veletržec in pos. v Ljubljani.
Josip Lenče, veletržec in posestnik v Ljubljani,
Ivan Mejač, veletržec v Ljubljani,
Anton Pogačnik, posestnik v Spodnji Šiški,
Franc Jarc, posestnik v Medvodah,
Avgust Jenko, posestnik v Ljubljani,
Alojzij Vodnik, kamnosek in pos. v Ljubljani.

Rezervni zaklad K 800.000.—.

Upravno premoženje koncem leta 1912 K 19.000.000.

:::: Ustanovljeno leta 1881. ::::